

บทที่ ๓

การสร้างแนวทางการบริหารงานตามหลักพระพุทธศาสนา ในกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑

การสร้างแนวทางการบริหารงานในกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักผล ๕ การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักสังคหวัตถุ ๔ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักอิทธิบาท ๔ และการบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักพรหมวิหาร ๔

๓.๑ การสร้างแนวทางการบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักผล ๕

การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักผล ๕ แบ่งออกเป็น การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสัทธาพล การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักวิริยพล การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสติพล การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสมาธิพล และการบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักปัญญาพล ดังนี้

๓.๑.๑ การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสัทธาพล

การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสัทธาพลนั้น คำว่า พล ๕ คือ ธรรมเป็นกำลัง ๕ อย่าง ดังพระพุทธพจน์ว่า พล ๕ ประการ คือ ๑. สัทธาพล (กำลังคือศรัทธา) ๒. วิริยพล (กำลังคือวิริยะ) ๓. สติพล (กำลังคือสติ) ๔. สมาธิพล (กำลังคือสมาธิ) ๕. ปัญญาพล (กำลังคือปัญญา)^๑ ดังนี้

กำลังพลในกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีการบริหารงานของกำลังพลตามหลักสัทธาพล คำว่า ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่ควร เชื่ออันประกอบด้วยปัญญา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ความเลื่อมใสซาบซึ้งชื่นใจสนิทใจเชื่อมั่นมีใจแน่วแน่มุ่งมั่นไปตามไปปรับคุณความดีในบุคคลหรือสิ่งนั้นๆ ความมั่นใจในความจริง ความดีสิ่งดีงาม และในการทำความดีที่ไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการ

^๑ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๗๐๕-๗๑๖/๓๖๙.

ภายนอก^๒ และมีความศรัทธาในกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ที่ตนสังกัดอยู่ว่า จะปกป้องสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักยิ่งของคนไทยทั้งชาติ

พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้กล่าวไว้ในหนังสือศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ โลกกว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อปักใจ เพราะหมดความสงสัยโดยสิ้นเชิง เนื่องจากได้ใช้ปัญญา พิจารณาไตร่ตรองตามเหตุผลกลับไปกลับมา ซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างรอบครอบ โดยปราศจากการใช้อารมณ์ จนเกิดเป็นมูลฐานมั่นคง และเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงขั้นที่ไม่มีใครๆ จะมาเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้ไปได้^๓

ความเชื่อมั่นในหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่นี้ จะต้องเกิดจากความรู้และความเข้าใจของผู้เชื่อถือเอง โดยใช้ปัญญาของตนพิจารณาไตร่ตรองในเรื่องนั้นๆ ด้วยเหตุผลอย่างรอบครอบ และรู้เห็นเองแล้วตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาที่เป็นเครื่องช่วยกลั่นกรองความถูกต้อง มิใช่สักแต่ว่าเชื่อตามๆ กันมา ความเชื่อมั่นนี้ก็จะประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดความกล้าหาญในการดำเนินชีวิต และเป็นปัจจัยพัฒนายิ่งขึ้นไปจนถึงสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และราชบัลลังก์

ศรัทธา คือ ความเชื่อ แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ มีลักษณะทำให้ผ่องใส และมีลักษณะทำให้เล่นไปด้วยดี มีอธิบายอย่างนี้คือ

(๑) ศรัทธามีลักษณะทำให้ผ่องใส หมายถึง ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมข่มนิรณเวิไว้ได้ ทำให้จิตผ่องใสไม่ขุ่นมัว เป็นจิตที่มีศรัทธา ทำให้บุคคลมีความคิดถูกต้องตามความเป็นจริง เกิดสัมมาทิฐิขึ้น ดังตัวอย่างที่นางวิสาขาได้มีศรัทธาเกิดขึ้นในพระรัตนตรัย มีจิตที่ปราศจากนิรณเวิ เกิดกุศลจิตทูลขอพร ๘ ประการ^๔ จากพระพุทธเจ้าด้วยมองเห็นถึงผลประโยชน์และอานิสงส์ของพร ๘ ประการ เมื่อสำเร็จแล้ว นางระลึกถึงบุญกุศลนั้นก็เกิดความปลื้มใจ อิ่มใจ ทำใ้กายสงบ มีความสุข จิตตั้งมั่นที่จะได้อบรมอินทรีย์ พละ และโพชฌงค์ พระพุทธเจ้าจึงได้อนุญาตพร ๘ ประการ แก่นาง ด้วยพุทธดำรัสว่า

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒๘.

^๓ พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), ศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ้งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๘๒.

^๔ พร ๘ ประการคือ ขอถวายผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน), อาคันตุกัต (อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุอาคันตุกะผู้จรมมาจากต่างถิ่น), คมิกัต (อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุผู้จะเดินทางไปอื่น), คิลานัต (อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุอาพาธ), คิลานุปัฏฐากัต (อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุผู้พยาบาลไข้), คิลานเภสัช (ยาสำหรับผู้เจ็บไข้ ยารักษาผู้ป่วย เภสัชเพื่อภิกษุอาพาธ), ฐยาคุ (ยาคุที่เขาถวายเป็นประจำหรือที่จัดทำเป็นของวัดแจกตนเอง) แก่พระสงฆ์ และถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่ภิกษุณี; วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐-๓๕๒/๒๒๑-๒๒๕.

“สตรีใด เมื่อให้ข้าวและน้ำ ก็เบิกบานใจ มีศีล เป็นสาวิกาของพระสุคต ครอบงำความตระหนี่ให้ทาน ซึ่งเป็นหนทางสวรรค์ เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำสุขมาให้ สตรีนั้นอาศัยหนทางที่ไม่มีธูลี ไม่มีกิเลสยั่ววนใจ ย่อมได้กำลังใจละอายุทิพย์ เธอผู้ประสงค์บุญมีความสุข มีพละนามัย ย่อมปลื้มใจในชาวสวรรค์ตลอดกาลนาน”^๕

จะเห็นได้ว่า ศรัทธามีลักษณะทำให้ผ่องใส หมายถึง จิตที่บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัวปราศจากนิวรณ์ มีผลทำให้มนุษย์เกิดสัมมาทิฐิ สร้างความสัมพันธ์ขึ้นระหว่างศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการฝึกฝนพัฒนาให้เข้าถึงเป้าหมาย คิกระทำการที่เป็นกุศล เมื่อนั้นก็จะทำให้เกิดความปลื้มใจ อิ่มใจ ทำให้กายสงบ มีความสุข มีจิตตั้งมั่น และรักในหน่วยงานของตน

(๒) ศรัทธามีลักษณะทำให้เล่นไปด้วยดี หมายถึง เหมือนกับว่า พระโยคาวจรพิจารณาจิตอันหลุดพ้นของพระอริยบุคคลเหล่าอื่นแล้ว จิตของพระโยคาวจรเหล่านั้นก็เล่นไปในโศดาปัตติผลบ้าง ในสกทาคามีผลบ้าง ในอนาคามีผลบ้าง ในอรหัตตผลบ้าง เป็นลำดับไปพระโยคาวจรย่อมกระทำความเพียร เพื่อให้ถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้กระทำให้แจ้ง^๖

ศรัทธามีความสำคัญแตกต่างกันตามความหมายและหน้าที่ ศรัทธาแม้จะเป็นเพียงปัจจัยขั้นพื้นฐาน และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาปัญญา แต่ไม่สามารถดูแลได้ เพราะอาจทำให้เข้าใจความหมายศรัทธาผิดไป^๗ เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของศรัทธานั้น จึงสามารถแบ่งตามความหมายและหน้าที่ได้ ๓ ประการคือ

๑) ศรัทธาเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา บุคคลที่ยังไม่สามารถเข้าถึงปัญญาได้ ศรัทธาในขั้นพื้นฐานมีความสำคัญมาก ศรัทธาเป็นอุปกรณ์ชักนำให้เดินหน้าต่อไปในการพัฒนาเป็นปัญญา เมื่อใช้ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ทำให้การก้าวหน้าไปสู่จุดหมายได้ผลรวดเร็วขึ้น^๘ เพราะในระดับบุคคลยังต้องอาศัยศรัทธาจากคนอื่นก่อน จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นปัญญาและสร้างความสัมพันธ์ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายได้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงการบรรลุอรหัตตผล กับเหล่าภิกษุทั้งหลายว่า บุคคลเมื่อเกิดศรัทธาแล้วจึงจะเข้าไปหาพยายามที่จะเข้าไปนั่งให้ใกล้ๆ เฝ้าคอยเงี่ยหูฟังว่าท่านจะพูดอะไร ฟังธรรมนั้นอย่างตั้งอกตั้งใจ แล้วจดจำธรรมที่ฟังนั้นไว้เป็นอย่างดี นำเนื้อความแห่งธรรมที่จดจำไว้มาพิจารณา ธรรมทั้งหลายควรแก่

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐-๓๕๒/๒๒๑-๒๒๕.

^๖ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มลิตนปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๖๔๙.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕๖.

การนำมาพิจารณาขณะที่มีการพิจารณาธรรมอยู่นั้นความยินดีพอใจในธรรมจึงเกิดขึ้น เกิดความขยันอดทนไตร่ตรองดีแล้ว จึงได้อุทิศกายและใจ เพื่อทำให้รู้เห็นเข้าใจอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ในสัจจะอันยอดเยี่ยม ด้วยนามกาย (เจตสิกทั้งหลาย) และเห็นแจ่มแจ้งสัจจะอันยอดเยี่ยมนั้นด้วยปัญญา แต่หากศรัทธาไม่มี การที่จะเข้าไปหาหรือการเข้านั่งใกล้ๆ การเงยโสดเพื่อที่จะรับฟังธรรม การที่จะจดจำธรรมเอาไว้ เพื่อการพิจารณาเนื้อความ ความเพ่งพินิจธรรม ความยินดีพอใจ ความขยันอดทนการไตร่ตรอง และการอุทิศกายและใจ ก็ไม่มีในบุคคลนั้น^๙

ดังที่เหล่าปัญจวัคคีย์ เมื่อครั้งที่ยังไม่เกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้า เพราะคิดว่าพระผู้มีพระภาคละทิ้งความเพียรจะบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าได้อย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสกับเหล่าปัญจวัคคีย์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ พวกเธอจงเงยโสดสดับ เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว จะสั่งสอน จะแสดงธรรม พวกเธอเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอนไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงสามารถกระทำให้ปัญจวัคคีย์ยินยอมได้แล้ว ปัญจวัคคีย์เกิดตถาคตโพธิสัทธาจึงตั้งใจฟังเพื่อความรู้ยิ่งแล้ว เป็นผลทำให้ปัญจวัคคีย์ได้เกิดปัญญาเห็นธรรม แสดงให้เห็นว่า ศรัทธาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญาเป็นอย่างมาก หากบุคคลไม่เกิดศรัทธาแล้ว จะไม่สนใจหรือเฝ้าหา ความรู้หรือปัญญาก็จะไม่เกิด ความสัมพันธ์ของความสำคัญของศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลขึ้นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา อัจฉริยบุคคลบางคน สร้างเสริมปัญญาของตนได้โดยไม่ต้องอาศัยศรัทธาต่อผู้อื่น ท่านเหล่านั้นได้ใช้แต่ความรู้จักคิดรู้จักมอง สิ่งทั้งหลายตามสภาวะและตามเหตุปัจจัย คือใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียว แล้วพัฒนาปัญญาให้เจริญงอกงามขึ้น จนรู้เข้าใจทั่วถึงซึ่งสัจธรรมหมายถึงพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า ที่สามารถตรัสรู้ได้โดยใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียว เป็นปัจจัยของปัญญา^{๑๐}

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสธรรมหมวดผละ ๕ กับพระภิกษุทั้งหลายว่า ผละ ๕ ประการ คือ สัทธาผละ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตเป็นกำลัง มีวิริยผละเป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ เป็นผู้มีสติเป็นกำลัง ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำคำที่พูดแม่นยำได้ มีสมาธิผละเป็นผู้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้มีปัญญาผละคือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิด และความดับอันเป็นอริยะขำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๑๑}

^๙ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๓/๒๑๒, ๔๓๒/๕๔๑-๕๔๒.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๑๕.

^{๑๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔/๑๗-๑๘.

จะเห็นได้ว่า ศรัทธาในหมวดธรรมทั้ง ๒ เมื่อทำตามหน้าที่แล้ว ศรัทธามีความสำคัญตามหน้าที่คือ เมื่อเป็นอินทรีย์ก็สร้างความเป็นใหญ่ในกิจนั้นๆ และเมื่อเป็นพละก็เป็นกำลังแห่งจิตใจในการทำกิจนั้นๆ เพื่อให้องค์ธรรมนั้นเกิดความสัมพันธ์กันในหมวดธรรม และเกื้อกูลส่งเสริมให้การปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาเกิดความสำเร็จ จนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสัจจะธรรมเป็นโลกุตระปัญญา มุ่งมั่นที่จะนำพาตนเองเข้าไปให้ถึงเป้าหมายในชีวิต และนำพาให้ตนพ้นทุกข์หลุดพ้นจากวิภวภูมิตั้งแต่ในที่สุด โดยอาศัยศรัทธาเป็นปัจจัยเกื้อกูลขั้นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมได้ดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้มี สัทธาพละ เป็นผู้มืศรัทธา คือเชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคต วิริยพละ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ สติพละเป็นผู้มีสติ คือประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำคำที่พูดมานานได้ สมาธิพละ เป็นผู้สัจจจากาม และอกุศลธรรมทั้งหลาย ปัญญาพละ เป็นผู้มืปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิด และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๑๒}

ในประเด็นอานิสงส์ของศรัทธา มีข้อความปรากฏ ในขุททกนิกาย อปทาน ตอนประวัติในอดีตชาติของพระสิงคาลมาตาเถรีว่า บุคคลผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหวตั้งมั่นดีในพระตถาคต มีศีลดีงามที่พระอริยเจ้าใคร่ และสรรเสริญมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ มีความเห็นตรงนักปราชญ์เรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ขัดสนชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อมาระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งหมดนี้ประกอบศรัทธา ศีล ปสาทะ ความเลื่อมใสและความเห็นที่ชอบธรรม^{๑๓}

ในพระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิพพานสูตร ก็มีข้อความปรากฏเกี่ยวกับอานิสงส์อานิสงส์ศรัทธาว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธาประกอบด้วยศีล ประกอบด้วยสุตะ ประกอบด้วยจาคะ ประกอบด้วยปัญญา มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เพราะอาสวะสิ้นไป เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันเพราะอาสวะสิ้นไป ภิกษุนั้นจึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้^{๑๔} เห็นได้ว่า ภิกษุผู้ประกอบด้วยศรัทธาอย่างตั้งมั่นแล้วย่อมทำให้แจ้งซึ่งปัญญาวิมุตติ ไม่มีอาสวะ ย่อมเป็นผู้ที่แก่วิภวภูมิตั้งแต่ในพระศาสนา

ศรัทธา เป็นองค์ธรรมที่ชักนำบุคคลให้เชื่อมั่นเลื่อมใสในการเข้าสู่กระบวนการฝึกฝนตน เพื่อให้เกิดความกล้าหาญ และทำความสัมพันธ์สนับสนุนกับองค์ธรรมอื่นที่เข้าประกอบด้วยให้ทำ

^{๑๒} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔/๑๗.

^{๑๓} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/ ๘๘-๙๐/๕๓๑.

^{๑๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๖๑-๑๗๕/๒๐๗-๒๑๔.

หน้าที่ด้วยความมั่นใจว่า จะเกิดผลดีต่อการฝึกฝนกระทำกิจนี้ โดยมีปัญญาประกอบอยู่ด้วยเพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ฉะนั้น ศรัทธา จึงหมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจหมายถึงความเชื่อในพระรัตนตรัยที่มีการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมสร้างปัญญาให้เกิดขึ้น และเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย คือนิพพาน ศรัทธามีความทำให้ใจผ่องใสเป็นลักษณะ ทำให้บุคคลมีความคิดถูกต้องตามความเป็นจริงเกิดสัมมาทิฐิขึ้น มีความทำให้แล่นไปด้วยดีเป็นลักษณะในการกระทำความเพียรเพื่อให้ถึง เพื่อบรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ศรัทธาในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

- ๑) กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม
- ๒) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม
- ๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน
- ๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ศรัทธาทั้ง ๔ ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ศรัทธายังมีความสำคัญตามความหมายและหน้าที่ถึง ๓ ประการคือ

- ๑) เป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา
- ๒) เป็นพื้นฐานในกระบวนการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม
- ๓) เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในหมวดธรรมต่างๆ

ศรัทธามีคุณค่าและประโยชน์ในการพัฒนามนุษย์ถึง ๔ ในฐานะคือ

- ๑) ฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้ได้อริยทรัพย์ (สัทธา สีล หิริ โอตตปปะ สุตะ จาคะ ปัญญา)
- ๒) ฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บุคคลข้ามโอฆะ (กาม ภพ ทิฎฐิ อวิชชา)
- ๓) ฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บรรลุธรรมของพระอรหันต์
- ๔) ฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาบุคคลผู้อยู่ครองเรือนให้ได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้า

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรนำหลักสัทธาพละ มาใช้ในการบริหารงานด้านกำลังพล เพราะว่าพลังจิตที่เกิดจากความเชื่อที่มีได้เป็นการเชื่ออย่างงมงาย แต่เป็นการเชื่อที่ได้รับการพิจารณาด้วยเหตุผล ด้วยปัญญา แล้วจึงเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องชาติหน้ามีจริงจะทำให้จิตเราเป็นกุศล เป็นการได้รับผลดีทั้งในทางส่วนตัว และทางสังคม ในชาติปัจจุบัน ทำให้คนนิยมทำบุญ ทำกรรมดีมากกว่าทำกรรมชั่ว ทำให้คนไม่กลัวตาย หากกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ มีความเชื่อ มีศรัทธาเช่นนี้แล้วย่อมเต็มที่กับการปฏิบัติงาน และหากมีความศรัทธาว่าการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงาน เป็นการบริหารที่ดีที่สุดที่เป็นการบริหารที่เริ่มจาก

จิตใจ และสร้างคุณงามความดีพร้อมๆ กัน ดังนั้น ควรอย่างยิ่งที่ทุกหมู่เหล่าควรศึกษานำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณประโยชน์กับชีวิตและการทำงาน

๓.๑.๒ การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักวิริยพละ

การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักวิริยพละ คำว่า วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความกล้า ความเข้มแข็ง มีรูปวิเคราะหว่า วิหรณั ภาวอ กมมว วา วิริยั ภาวะที่พึงให้เป็นไปตามวิธี^{๑๕} วิริยะหรือความเพียรมีลักษณะ มีกิจ มีผลปรากฏ และเหตุไถ่อย่างนี้คือ

๑) มีความอดทนต่อสู้กับความลำบาก เป็นลักษณะ

๒) มีความอดทนุธรรมที่เกิดพร้อมกับตน ไม่ให้ถอยหลัง เป็นกิจ

๓) มีการไม่ท้อถอย เป็นผลปรากฏ

๔) มีความสลด คือสังเวควัตถุ ๘ คือ ขาติทุกข์ ขราทุกข์ พยาธิทุกข์ ทุกข์จากความป่วยไข้ มรณทุกข์ นิรยทุกข์ เปตติทุกข์ อสุรกายทุกข์ ตีรจฉานทุกข์ ทุกข์จากการเกิดในสภาพที่ไม่ดีต่างๆ เป็นเหตุไถ่ หรือมีวิริยารัมภวัตถุ ๘ วัตถุอันเป็นอารมณ์ ให้เกิดการปรารภความเพียร เช่น การงาน การเดินทาง สุขภาพ อาหาร เป็นเหตุไถ่^{๑๖}

ในคัมภีร์มลินทปญญาพระเจ้ามลินทร์ ได้ตรัสถามปัญหากับพระนาคเสนถึงลักษณะของวิริยะ คือ ความเพียรว่า คือ อะไร มีลักษณะอย่างไร ซึ่งพระนาคเสนได้วิสัชนาปัญหาไว้อย่างแจ่มแจ้งว่า

ถ.ข้าแต่พระนาคเสน วิริยะ คือความเพียร มีลักษณะอย่างไร

ต.มหาราชะ ความเพียร มีการค้าจุนไว้ เป็นลักษณะ กุศลธรรมเหล่านั้นทั้งสิ้น อันความเพียรค้าจุนไว้แล้วย่อมไม่เสื่อม

ถ.ขอนิมนต์อุปมาก่อน

ต.อุปมาเรือนที่จะล้ม ขอถวายพระพร เมื่อเรือนจะล้มบุคคลค้าไว้ด้วยไม้อื่น เรือนที่ถูกค้าไว้วันนั้น ก็ไม่ล้มฉันท ความเพียรก็มีการค้าจุนไว้เป็นลักษณะ กุศลธรรมเหล่านั้นทั้งสิ้นก็ไม่เสื่อมฉันทนั้น

ถ.ขอนิมนต์อุปมาให้ยิ่งขึ้นไปอีก

ต.อุปมาพวกเสนา มหาราชะ พวกเสนาจำนวนน้อย ต้องพ่ายแพ้แก่เสนาหมู่มาก หากพระราชาทรงกำชับไปให้ตี ทั้งเพิ่มกองหนุนส่งไปให้เสนาจำนวนน้อยกับกองหนุนนั้น ต้องชนะเสนาหมู่มาได้ฉันท ความเพียรก็มีการค้าจุนไว้เป็นลักษณะกุศลธรรมเหล่านั้นทั้งสิ้น อันความเพียร

^{๑๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๖๒๑.

^{๑๖} วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี, คู่มือการศึกษา พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิแนบมหานีรานนท์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘-๒๙.

อดทนแล้ว ก็ไม่เสื่อมฉันทัน^{๑๗} ข้อนี้สมจริงดังพระพุทธพจน์ว่า อริยสาวกผู้มีความเพียรเป็นกำลัง ย่อมละอกุศล เจริญกุศลได้ ละสิ่งที่มีโทษ เจริญสิ่งที่ไม่มีโทษได้ ย่อมไม่เสื่อมจากพระสัทธรรม ขอถวายพระพร การทำความเพียรนั้น คือไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ถ้าหย่อนเกินไป ก็จะเอียงไปทางเกียจคร้าน ถ้าตึงเกินไปก็จะฟุ้งซ่านจึงควรทำความเพียรแต่พอดี ความเพียร เป็นคุณธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตได้ ตั้งแต่ความทุกข์หรือความเดือดร้อนในระดับต้นๆ ซึ่งเป็นความเดือดร้อนหรือความทุกข์ในชีวิตประจำวันจนสามารถนำพาให้พ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง คือบรรลुพระนิพพานได้ ก็เพราะอาศัยความเพียร แต่หากบุคคลใดไม่ประกอบด้วยวิริยะ คือความพากเพียรแล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นประสบกับความเสื่อมของชีวิต ทำให้ชีวิตนั้นไร้ค่าที่เรียกว่า โหมะชีวิต ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า กุสโล ความเกียจคร้านและ หินวิริโย ผู้มีความเพียรเลว บุคคลใดก็ตามที่ประกอบไปด้วยคุณลักษณะ ๒ ประการนี้ ท่านจัดว่าเป็นชีวิตที่เสื่อม^{๑๘}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักวิริยพละในการบริหารงานของกำลังพล เพื่อให้กำลังพลทุกนายมีความเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ของตน อยากทำงานปกป้องประเทศชาติที่เสมือนเป็นอุ้งข้าวอุ้งน้ำที่คอยเลี้ยงชีพทุกคน ซึ่งวิริยพละนี้เป็นคุณธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตได้ เนื่องจากทำให้เกิดพลังใจทำให้เกิดความขยันหมั่นเพียร เกิดความพอใจและศรัทธาในเพื่อน ในงาน เพราะเห็นว่ามีคุณประโยชน์ต่อคนและสัตว์ในโลกนี้ วิริยะจะเกิดจากการที่มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี แล้วเกิดพลังขึ้นมาทำให้เป็นคนขยันขันแข็ง

๓.๑.๓ การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสติพละ

คำว่า สติพละ หมายถึง กำลังคือ สติ คำว่า สติ หมายถึง ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ สติคือการที่จิตนึก ถึงสิ่งที่จะพูดจะทำได้ นึกถึงสิ่งจะทำคำที่พูดไว้แล้วได้ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ไม่เผลอเผลอคิดขึ้นได้ ระงับยับยั้งใจได้ เรียกอีกหนึ่งว่า ความไม่ประมาท สติเป็นธรรมมีอุปการะมาก คือให้ตื่นตัวอยู่เสมอ ทำให้ไม่เลินเล่อพลั้งเผลอ ป้องกันความเสียหายเป็นต้น เป็นเหตุให้ถูกคิดยับยั้งชั่งใจ และกระตุ้นทำให้นึกถึงชีวิตทำให้เสียสละทำความดีต่างๆ ได้ แต่หากขาดสติแล้ว จะเป็นเหตุให้ทำอะไรผิด และเสียหายร้ายไป สติ เป็นคุณที่เกิดเองไม่ได้ ต้องทำให้เกิดด้วยการฝึกจิตรรวบรวมจิตให้หนึ่งด้วยวิธีต่างๆ เช่น ทำสมาธิ สวดมนต์ภาวนา^{๑๙} การจัดการกับอารมณ์ที่ถูกปรุงแต่งด้วยกิเลส และอคตินั้น ต้องอาศัยสติเป็นหลัก เพราะนอกจากสติจะช่วยให้เรารู้เท่าทันอารมณ์ และไม่ปล่อยใจให้ปรุงแต่งไปตามอคติแล้ว ยังช่วยให้รับรู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ที่สำคัญ คือ สติสามารถเตือนใจ

^{๑๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย, หน้า ๕๕-๕๗.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๕๗.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๙.

ให้รู้จักการให้อภัยหรือใช้ปัญญาในการแก้ไขความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายได้^{๒๐} คำว่า สติ มีความหมายเช่น

(๑) พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวถึงความหมายของสติไว้ว่า “สติ หมายถึง ความระลึกได้นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง กายอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน จำการที่ทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้”^{๒๑} นอกจากนี้ยังหมายถึง “ความระมัดระวัง ความตื่นตัวต่อหน้าที่ ภาวะที่พร้อมอยู่เสมอในการคอยรับรู้ต่อสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และตระหนักรู้ว่าควรปฏิบัติต่อสิ่งนั้นๆ อย่างไร”^{๒๒}

(๒) ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า “สติ แปลว่า แล่น การแล่น เป็นการแล่นมาของความรู้ แล่นมาแห่งความทรงจำ สติเป็นเครื่องขนส่ง หากเรามีปัญญามากหรือความจำมาก แต่แล่นมาไม่ทันกับเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น นั่นคือไม่มีสติ สติจึงเป็นเครื่องขนส่งความรู้ ความจำมาใช้ให้ทันเวลาที่เกิดขึ้น”^{๒๓}

(๓) พระโพธิญาณเถระ (หลวงพ่ocha สุภโท) กล่าวไว้ว่า “สติ คือความระมัดระวังรู้อยู่ว่าเดี๋ยวนี้เราทำอะไรอยู่ สติสัมปะชัญญะ คือรู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ ระลึกได้ถึงความรู้สึกที่เกิดในจิต ระลึกได้ว่าเรากำลังพูด หรือกำลังทำอะไรอยู่ และต้องประกอบด้วยปัญญา หรือมีปัญญาเกิดร่วมด้วยเสมอ”^{๒๔}

(๔) หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ กล่าวไว้ว่า การเจริญสติ คือการมีสติกำหนดรู้ ดูกาย เคลื่อนไหว ดูใจนึกคิด ให้เป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำได้ในทุกอิริยาบถ เมื่อความคิดเกิดขึ้นเรารู้เท่าทันความคิดนั้น ความคิดก็จะหยุด จะไม่คิดต่อ ไม่ปรุงแต่งต่อให้เป็นทุกข์ เพราะเรารู้เท่าทันมันว่า ความคิดเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไป ด้วยตัวของมันเอง ทุกข์ก็จะลดลงและหมดไปในที่สุด^{๒๕}

(๕) พระญาณโพนิกเถระ ได้ให้ความหมายของสติไว้ว่า สติ มีความหมายดั้งเดิมมาจากคำว่า ความทรงจำ ความระลึกได้ บางครั้งในคัมภีร์บาลีเดิมก็ใช้ในความหมายว่า การจำเหตุการณ์ที่ผ่าน

^{๒๐} พระไพศาล วิสาโล, **สุขแท้ด้วยปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสันติศรี-สฤทธิวงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๙๕.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, หน้า ๘๐๔.

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, **สติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๒๔} พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภโท), **อุปลมณี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๗๘.๙

^{๒๕} คำพอง สมศรีสุข, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม ศึกษากรณีการเจริญสติแบบเคลื่อนไหวของหลวงพ่เทียน จิตตสุโภ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

มาได้ แต่ที่ใช้กันมากมีความหมายเป็นปัจจุบัน หมายถึง ความใส่ใจ หรือความตื่นตัว จำกัดลงไปหมายถึง เอาเฉพาะความใส่ใจที่ดี ที่ฉลาดหรือที่เป็นกุศล^{๒๖}

(๖) สุวิน ทองปั้น และคณะ ได้กล่าวว่า “สติ” หมายถึง ระลึกได้โดยระลึกได้ว่าขณะนั้น ตนกำลังพูด กำลังทำอะไร นึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูดอะไร สติทำหน้าที่ตรวจสอบผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ การพูด เมื่อเรามีสติ ย่อมป้องกันความผิดพลาด ความเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำ การพูด การคิด ส่วนสัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัว รู้สึกตัว ได้ขณะกำลังทำ กำลังพูด กำลังคิดอะไร กับใคร เรื่องอะไร เวลาใดสมควรไม่สมควร ความรู้สึกตัว ช่วยกระตุ้นเตือนไม่ให้เราทำผิด ในสิ่งที่จะก่อให้เกิดความผิดพลาดเสียหาย^{๒๗}

(๗) ธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึง สติ ที่อธิบายในคัมภีร์ธัมมสังคณี และคัมภีร์ภังคปกรณ์ใน พระอภิธรรมปิฎกกับคัมภีร์ขุททกนิกายจูฬนิกาย “ (สติ) คือ ระลึคนึกถึง (อนุสสติ) คือระลึกได้ ปฏิสสติ คือ ระลึกอยู่(สติ) เตือน (สรณตา) จำได้ทรงไว้ (ธารณตา) แนบชิดอยู่กับอารมณ์ (อปีลาปนตา) ไม่หลงลืม (อสมมุสนตา) สรุปล สติความหมายตามแนววิชาการได้ดังนี้ สติ มาจากคำว่า สร ธาตุ แปลเป็นภาษาไทยว่าสร หรือ เล่น คือเล่นไปสู่เป้าหมาย หรือสิ่งที่เราต้องการ ระลึกได้ในแต่ละจดของกายและใจโดยรู้ว่ากายใจของเรามีอะไรเกิดขึ้นและเสื่อมในตัวเอง แล้วจัดตัวเองให้เหมาะสมมีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมทั้งกายและใจ ไม่ได้มีจิตล่องลอยฟุ้งซ่านออกไปภายนอก^{๒๘}

ความสำคัญของสติที่เป็นบทบาทและหน้าที่โดยการเปรียบเทียบให้เห็นบทบาทหน้าที่ของ สติในการรักษาควบคุมเป็นปกติ เช่น

๑) สติเป็นเครื่องตรวจ พระพุทธเจ้าเปรียบพระองค์เป็นหมอผ่าตัด ที่ใช้ สติ เป็นเครื่องมือตรวจคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เป็นพิษ (มีอวิชชา) ที่เกิดจากลูกศรอาบยาพิษ (คือ ตัณหา) โดยใช้มีดผ่าตัด (คือปัญญาพระอรหันต์) สติวินัย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมกล่าวหาภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก” เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์พึงให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้นอาณนท สติวินัย เป็นอย่างนี้ การระงับอธิกรณ์ บางอย่างในธรรมวินัยนี้ย่อมมีได้ด้วยสติวินัยอย่างนี้ ^{๒๙}

^{๒๖} พระญาณโณณิกเถระ, หัวใจกรรมฐาน, แปลโดย พลตรีนายแพทย์ชาญ สุวรรณวิทย์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๒๗} สุวิน ทองปั้น และคณะ, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๕๔๖.

^{๒๘} ธนิต อยู่โพธิ์, คัมภีร์ธัมมสังคณี และคัมภีร์ภังคปกรณ์ ในพระอภิธรรมปิฎกกับคัมภีร์ ขุททกนิกาย จูฬนิกาย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓.

^{๒๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๘๙/๕๖.

๒) สติเป็นเกราะกันภัยให้ไปถึงนิพพาน สติจะเป็นเกราะกำบังพาไปถึงเป้าหมายได้ สติช่วยป้องกันมรรคมงคล ๘ นำพาผู้ปฏิบัติไปถึงนิพพาน “ทางนั้นชื่อว่าเป็นทางตรง ทิศนั้นชื่อว่าเป็นทางตรง ไม่มีภัยรุดชื่อว่าเป็นทางปลอดภัยประกอบด้วยลัทธิคือธรรมหรือเป็นพาหนะของรถนั้น สติเป็นเกราะกันของรถนั้นเรากล่าวธรรม มีสัมมาทิฐินำหน้าว่าเป็นนายสารถยานชนิดนี้มีอยู่แก่ผู้ใด จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตามผู้นั้นไปใกล้นิพพานด้วยยานนี้”^{๓๐}

บุคคลมีสติด้วยเหตุอีก ๑๐ อย่าง คือ

- ๑) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงพุทฺธคุณ
- ๒) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงธรรมคุณ
- ๓) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงสังฆคุณ
- ๔) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงศีลที่ตนรักษา
- ๕) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงทานที่ตนบริจาคแล้ว
- ๖) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงคุณที่ทำให้ตนเป็นเทวดา
- ๗) ชื่อว่ามีสติ เพราะตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก
- ๘) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงความตายที่จะต้องเป็นธรรมดา
- ๙) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกทั่วไปในกาย (ให้เห็นว่าไม่งาม)
- ๑๐) ชื่อว่ามีสติ เพราะระลึกถึงธรรมที่สงบระงับ (กิเลสและความทุกข์) คือ

นิพพาน^{๓๑}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีการบริหารงานตามหลักสติ พละ เพราะสติเป็นพลังสำคัญที่คอยถ้อยคั่นบังคับ มิให้กระทำชั่ว คนที่มีสมาธิดี และปัญญาดี แต่ขาดสติ จะเป็นคนแบบศาสตราจารย์สติเฟื่อง เก่งในเรื่องงาน แต่เรื่องสังคมชีวิตประจำวันดูไร้เดียงสา ถ้าหากกำลังพลทุกคนมีสติในการปฏิบัติงาน งานนั้นย่อมสำเร็จผลและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ปกป้องประเทศชาติ เพราะเหตุให้เข้าถึงคุณธรรมอย่างแท้จริงเป็นผลนำมาซึ่งความสำเร็จด้วยวิธีการนำมาปฏิบัติ เป็นการให้บรรลุผลตามปรารถนา

๓.๑.๔ การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักสมาธิพละ

คำว่า สมาธิพละ หมายถึง กำลังคือสมาธิ สมาธิเป็นสิ่งจำเป็นมากที่สุดสำหรับการเรียนการทำงานและแม้ในการศึกษาธรรมะ ถ้าขาดสมาธิก็เรียนไม่รู้เรื่องทำงานไม่ได้ดีและศึกษาธรรมะนี้ไม่เข้าใจ ซึ่งตามปกติเรามักมีสมาธิกันไม่สมบูรณ์คือมีไม่ต่อเนื่อง หรือขาดๆ หายๆ อยู่เสมออย่างที่เรียกว่าสมาธิสั้น การฝึกสมาธิที่เรียกว่า อานาปานสติเป็นวิธีที่จะช่วยให้ผู้ฝึกปฏิบัติเป็นผู้มีสติ

^{๓๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๖/๖๐.

^{๓๑} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๓/๑๓.

ต่อเนื่องกันได้นานๆ นั่นเอง ดังนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติจึงจำเป็นต้องศึกษาหลักการและขั้นตอนอย่างละเอียด และต้องฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง คำว่า สมาธิ มีความหมายเช่น

(๑) ในพระอภิธรรมปิฎก ให้ความหมายสมาธิว่า “ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรคในสมัยนั้น นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ” ^{๓๒}

(๒) ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคให้คำนิยามไว้ว่า “ภาวะที่จิตมีอารมณ์อันเดียวฝ่ายกุศล ชื่อว่าสมาธิ” ^{๓๓}

(๓) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายว่า “สมาธิ” แปลกันว่า ความตั้งมั่นของจิตหรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “จิตตเสกัคคตา” หรือเรียกสั้นๆ ว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่ว่ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป คัมภีร์รุ่นอรรถกถาจะบอกความหมายจำกัดลงไปอีกว่า “สมาธิ คือ ภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิตและไขความออกไปว่า หมายถึงการดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียวอย่างเรียบสม่ำเสมอและด้วยดี” ^{๓๔}

สมาธิ คือ ปัญญาในการสำรวจแล้วตั้งไว้ด้วยดี ถ้าจิตเป็นฌานซึ่งเวลานั้นจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งในลมหายใจเข้าออกก็ดี ในคำภาวนาก็ดี ในนิมิตก็ดี ถ้าจิตจับเฉพาะอย่างนั้นเรียกว่า การเกิดสมาธิหรือการเกิดญาณ มี ๕ อย่าง ดังนี้

(๑) สมาธิ ๑ ได้แก่ เอกัคคตสมาธิ คือจิตที่มีสมาธิแน่วแน่ ในอารมณ์เดียว คือจะแน่วแน่อยู่อารมณ์ที่เพ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เอกัคคตามี ๓ ระดับ คือ

๑) ระดับที่ ๑ ขณิกสมาธิ หรือบริกรรมสมาธิคือ จิตที่ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ได้ชั่วขณะ หรือเป็นสมาธิ ขณะบริกรรมว่าพุทฺธฯ เป็นต้น

๒) ระดับที่ ๒ อุปจารสมาธิคือ จิตที่ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใกล้จะได้ฌาน

๓) ระดับที่ ๓ อัปปนาสมาธิคือ จิตตั้งมั่นหรือแนบแน่นอยู่ในอารมณ์ที่กำหนดไม่ซัดส่ายไปไหน กิเลสไม่สามารถรบกวนได้ และอัปปนาสมาธิก็คือฌานจิตที่เป็นอัปปนาเกิดขึ้นแล้ว

(๒) สมาธิ ๒ ได้แก่ โลภียสมาธิ และโลภุตตรสมาธิ

(๓) สมาธิ ๓ ได้แก่ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ

(๔) สมาธิ ๔ ได้แก่ ทิฏฐธัมมสุขวิหารสมาธิ ญาณทัสสนสมาธิ สติสัมปชัญญสมาธิ และอาสวักขยสมาธิ

^{๓๒} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๐๔/๔๕.

^{๓๓} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๔.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๘๒๔ - ๘๒๕.

(๕) สมาธิ ๔ ได้แก่ สุขสมาธิ สันตสมาธิ อริยสมาธิ นิรามิสสมาธิ อกาบุริสสมาธิ ได้แก่ สมาธิของมหาบุรุษ^{๓๕}

จิตที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้วโดยเฉพาะในเรื่องของการเจริญสมาธิ จะมีความสงบ เยือกเย็น มั่นคงไม่หวั่นไหวไปกับอารมณ์ที่มากกระทบ ยิ่งเป็นสมาธิระดับอัปปนาสมาธิก็จะมี ความสงบเยือกเย็น ประณีตสูงขึ้นไปตามลำดับ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงลักษณะจิตที่มีสมาธิ โดยเฉพาะสมาธิระดับ อัปปนาสมาธิไว้ ดังนี้

- ๑) ตั้งมั่น (สมาหิตะ) คือ ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่จิตกำหนด
- ๒) บริสุทธิ์ (ปริสุทธะ) คือ หหมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองจิต
- ๓) ผ่องใส (ปริโยธิตะ) คือ ไม่มีกิเลสเครื่องทำให้ขุ่นมัว
- ๔) เรียบเสมอ (อนังคณะ) คือ ภาวะจิตที่ไม่ฟู ไม่แฟบ หรือขึ้นๆลงๆ
- ๕) ปราศจากสิ่งที่จะทำให้มัวหมอง (วิคตูปกิเลสะ) คือไม่มีกิเลสเครื่องเศร้าหมอง

มารบกวน

- ๖) นุ่มนวล (มุกฺกฏะ) คือ มีความอ่อนโยนไม่หยาบกระด้าง
- ๗) ควรแก่การงาน (กัมมณียะ) คือเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานด้านพัฒนา

ปัญญา

- ๘) มั่นคง (ฐิตะ) คือ ดำรงมั่นเหมือนเสาเชื่อมไม้โยกโคลงหรือหวั่นไหว

ในลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิทั้ง ๘ นี้ ท่านพุทธทาสได้อธิบายลักษณะที่ ๗ คือ กัมมณียะ ว่า จิตที่ควรแก่การงาน มีความสำคัญ หรือเป็นจุดมุ่งหมายของสมาธิในพระพุทธศาสนา ลักษณะของ จิตที่มีสมาธิเช่นนี้จะเป็นสนามปฏิบัติการทางปัญญาเป็นตัวหนุนให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจ ธรรม ไม่ใช่อยู่ในฌานสมาบัติแข็งทื่อเหมือนตุ๊กตาหินทำอะไรไม่ได้ ภาวจิตที่อยู่ในฌานจะพิจารณา ธรรมไม่ได้เลยมีแต่จะติดอยู่ในฌานนั้นตลอดไป ผู้จะพิจารณาธรรมคือ เข้าสู่วิปัสสนาจะต้องออกจากฌานเสียก่อนแล้วพิจารณาธรรมหรือเข้าสู่วิปัสสนาจึงจะบรรลุ มรรค ผล นิพพาน สามารถ แก้ปัญหาเรื่องทุกข์ได้^{๓๖}

เป็นที่ทราบกันดีว่า “สมาธิ” เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติจริงบนหลักเกณฑ์ที่เข้าใจ ง่ายเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ทำตามได้จริง หากฝึกปฏิบัติจนจิตอยู่ในภาวะของความเป็นอิสระ ปราศจากสิ่งรบกวนปราศจากสิ่งอันชวนให้ยึดมั่นถือมั่นจิตก็จะเกิดความสงบ การเกิดปัญญานำไปสู่

^{๓๕} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), วิปัสสนาญาณโสภณ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๓.

^{๓๖} พุทธทาสภิกขุ, การทำสมาธิและวิปัสสนาที่แท้สมาธิวิปัสสนาตามวิธีธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ทางพันทุกซ์ ให้สติตั้งมั่นอยู่ที่ไตรลักษณ์ พิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม ให้รู้เห็นความเป็นจริง ดังจุดประสงค์จำแนกได้เป็น ๒ ทาง คือ^{๓๗}

๑) สติตั้งมั่นในการพิจารณาบัญญัติเพื่อให้จิตสงบ ซึ่งเรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ให้บรรลุฌานสมาบัติ

๒) สติตั้งมั่นในการพิจารณารูปนามเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ให้บรรลุถึง มรรค ผล นิพพาน การกำหนดพิจารณาไตรลักษณ์ เพื่อให้รู้เห็นสภาพตามความเป็นจริงว่าสิ่งทั้งหลายล้วนแต่เป็นรูปนามเท่านั้นและรูปนามทั้งหลายเหล่านั้นก็มีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หาได้เป็นแก่นสารยั่งยืนไม่จะได้ก้าวล่วงเสียซึ่งความเห็นผิดไม่ให้ติดอยู่ในความยินดียินร้าย อันเป็นการเริ่มต้นที่จะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งปวง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายเรื่องสมาธิไว้ว่า เมื่อพูดถึงคำว่าสมาธิ^{๓๘} นิยมให้ใช้คำจำกัดจำเพาะลงไปว่า concentration ซึ่งจะมีความหมายชัดขึ้น เราจะศึกษาอะไร เราจะพิจารณาเรื่องอะไร จิตต้อง concentrate หมายความว่าต้องแน่วแน่ต้องมุ่งมั่นแน่วแน่มุ่งไปในเรื่องนั้น ถ้าไม่ concentrate ก็จะมองเห็นเข้าใจสิ่งนั้นได้ยาก จะไม่ชัดเจน ความหมายจึงใกล้เคียงเข้ากับการปฏิบัติสมาธิให้ถูกทาง ที่นี้มาดูสมาธิของเรา สมาธินั้นแปลง่ายๆ ว่า ภาวะที่จิตตั้งมั่น พุทธศาสนิกชนจำแนกทีเดียว เช่น ในองค์ของมรรคข้อสัมมาสมาธิ เราแปลกันว่าจิตตั้งมั่นชอบ จิตตั้งมั่น หมายความว่า จิตที่เรียบสม่ำเสมอ จับอยู่กับสิ่งใดก็มั่นคง อยู่กับสิ่งนั้น แล้วเดินเรียบ ไม่วอกแวก ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กระสับกระส่าย ไม่กระวนกระวาย จิตอยู่ตัวลงตัวแน่ว แน่ถ้าจะพิจารณาคิดเรื่องอะไร ก็อยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียวสิ่งอื่นเข้ามาแทรกมากวนไม่ได้ อย่างนี้เรียกว่าสมาธิ

ถ้าพูดอย่างภาษาชาวบ้าน สมาธิก็คือการที่จิตของเราอยู่กับสิ่งที่ต้องการได้ตามต้องการ แค่นี้ก็เป็นสมาธิแล้ว แต่ถ้าแปลตามภาษาแบบวิชาการก็จะบอกอย่างทีกล่าวนำว่า ความมีจิตตั้งมั่น คือ จิตมีอารมณ์หนึ่งเดียว หมายความว่า จะคิดจะกำหนดจะจับอยู่กับเรื่องใด ก็อยู่กับเรื่องนั้นไม่ฟุ้งซ่านหลุดลอยไปเรื่องอื่น ถ้าใจอยู่กับสิ่งที่ต้องการได้อย่างนี้เรียกว่าเป็นสมาธิ การที่จะให้เข้าใจเรื่องสมาธิดีนี้ เราไม่ต้องพูดความหมายกันมากมาย หันไปพูดในแง่คุณประโยชน์บ้างเมื่อพูดถึงคุณประโยชน์ก็จะเห็นความหมายชัดขึ้นไปด้วย จิตที่เป็นสมาธินี้จะมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ ซึ่งเป็นประโยชน์ของมันด้วย เรามาดูว่าพระพุทธศาสนากล่าวถึงคุณลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิอย่างไร เอาที่เป็นข้อสำคัญ ๓ ประการ

^{๓๗} ขุนสรรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร), **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะปริเฉทที่ ๗ สมุจจยสังคหวิภาค**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อำนวยการพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๔๑.

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **คู่มือชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๔-๒๐๑.

๑) จิตที่มีสมาธิจะเป็นจิตที่มีกำลังเรียกว่ามีพลังมาก

๒) จิตสมาธิจะผ่องใสเหมือนน้ำที่ใส เพราะมันนิ่งสงบ ทำให้มองเห็นอะไรได้ชัดเจน ข้อนี้เกื้อกูลต่อปัญญา

๓) ข้อที่ ๓ สืบเนื่องมาจากข้อที่ ๑ และ ๒ คือ พอจิตของเราสงบ ไม่มีอะไรวุ่นวาย ไม่มีอะไรรบกวน มันก็สงบ พอสงบไม่มีอะไรวุ่นวายก็เป็นสุข เพราะฉะนั้นคนที่จิตเป็นสมาธิก็สงบ เมื่อสงบก็มีความสุข ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่น่าปรารถนาอีกประการหนึ่ง

นี่เป็นคุณสมบัติหลักๆ ที่สำคัญของจิตที่เป็นสมาธิ ๓ ประการ ถ้าดูจากนี้จะเห็นได้ว่าเวลานี้เราเอาสมาธิมาใช้ประโยชน์อะไรกันบ้าง และเราจะต้องดูว่าใน ๓ อย่างนี้ อย่างไหนเป็นคุณสมบัติที่พระพุทธเจ้าต้องการให้เราใช้^{๓๙}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ อินทปญฺโญ) ได้อธิบายเรื่องสมาธิไว้ว่า สมาธิเบื้องต้น หมายถึง อานาปานัสสติสำหรับคนทั่วไปอย่างง่ายในกรณีปกติให้นั่งตัวตรง (กระดูกสันหลังจรดกันสนิทเต็มหน้าตัดของม้านทุกๆข้อ) มีทั้งหมด ๒๐ ขั้นตอนคือ

(๑) ศรีษะตั้งตรงตามองไปที่ปลายจมูกให้อย่างยิ่งจนไม่เห็นสิ่งอื่น จะเห็นหรือไม่เห็นอะไรหรือไม่ก็ตามขอให้จ้องมองเท่านั้น พอชินเข้าจะได้ผลดีกว่าหลับตา และไม่ชวนง่วงนอนได้ง่ายด้วย โดยเฉพาะคนที่ง่วงให้ทำอย่างลืมตานี้แทนหลับตา ทำไปเรื่อยๆ ตามันจะหลับของมันเองในเมื่อถึงขั้นที่มันจะต้องหลับ หรือจะทำอย่างหลับตาเสียตั้งต้นก็ตามใจ แต่วิธีที่ลืมตานี้จะมีผลดีกว่าหลายอย่าง แต่ว่าสำหรับบางคนรู้สึกว่ายาก โดยเฉพาะพวกที่ยึดถือในการหลับต่าย่อมไม่สามารถทำอย่างลืมตาได้เลย^{๔๐}

(๒) มือปล่อยวางไว้บนตักซ้อนกันตามสบาย ขาขัดหรือซ้อนกันโดยวิธีที่จะช่วยยันน้ำหนักตัวให้นั่งได้ถนัดและลึบยาก ขาขัดอย่างซ้อนกันธรรมดา หรือจะขัดไขว้กันนั้นแล้วแต่จะชอบหรือทำได้ คนอ้วนจะขัดขาไขว้กันอย่างที่เรียกว่า ขัดสมาธิเพชรนั้น ทำได้ยากและไม่จำเป็น ขอแต่ให้แน่นคู้ขาเข้ามา เพื่อรับน้ำหนักตัวให้สมดุลลึบยากก็พอแล้ว ขัดสมาธิอย่างเอาจริงเอาจัง ยากๆแบบต่างๆ นั้น ไว้สำหรับเมื่อจะเอาจริงอย่างโยคีเถิด

(๓) ในกรณีพิเศษสำหรับคนป่วยคนไม่ค่อยสบายหรือแม้แต่คนเหนื่อย จะนั่งอิงหรือนั่งเก้าอี้หรือเก้าอี้ผ้าใบสำหรับเอนทอดเล็กน้อย หรือนอนเลย สำหรับคนเจ็บไข้ก็ทำได้ ทำในที่ไม่อับอากาศ หายใจได้สบายไม่มีอะไรกวนใจเกินไป

(๔) เสียงอีกทีที่ดังสม่ำเสมอ และไม่มีความหมายอะไร เช่น เสียงคลื่น เสียงโรงงาน เหล่านี้ไม่มีอุปสรรค เว้นแต่จะไปยึดถือเอาว่าเป็นอุปสรรคเสียเอง เสียงที่มีความหมายต่างๆ เช่น เสียง

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔-๒๐๑.

^{๔๐} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ อินทปญฺโญ), สมาธิเบื้องต้น อานาปานัสสติสำหรับคนทั่วไปอย่างง่าย, (สุราษฎร์ธานี: สวณโมกขพลาาราม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕-๒๐.

คนพูดกันนั้นเป็นอุปสรรคแก่ผู้หัดทำ ถ้าหาที่เงียบเสียงไม่ได้ ก็ให้ถือว่าไม่มีเสียงอะไร ตั้งใจทำไปก็แล้วกัน มันจะค่อยได้เอง

(๕) ทั้งที่ตามองเหม่อลอยจมูกอยู่ก็สามารถรวม ความนึกหรือความรู้สึก หรือเรียกภาษาวัดว่า สติ ไปกำหนดจับอยู่ที่ลมหายใจเข้าออกของตัวเองได้ คนที่ชอบหลับตา ก็หลับตาแล้วตั้งแต่ตอนนี้ คนที่ชอบลืมตาลืมไปได้เรื่อยจนมันค่อยๆ หลับของมันเองเมื่อเป็นสมาธิมากขึ้นๆ

(๖) เพื่อจะให้กำหนดได้ง่ายๆ ในขั้นแรกหัด ให้พยายามหายใจให้ยาวที่สุดที่จะยาวได้ด้วยการฝืนทั้งเข้าและออกหลายๆ ครั้งเสียก่อน เพื่อจะได้รู้ของตัวเองให้ชัดเจนว่าลมหายใจที่มันลากเข้าลากออกเป็นทางอยู่ภายในนั้น มันลากดูหรือกระทบอะไรบ้าง ในลักษณะอย่างไร และกำหนดได้ง่ายๆ ว่ามันไปรู้สึกว่าสุดลงที่ตรงไหนที่ในท้อง โดยเอาความรู้สึกที่กระเือนนั้นเป็นเกณฑ์พอเป็นเครื่องกำหนดง่ายๆ เท่าที่จะกำหนดได้

(๗) คนธรรมดาจะรู้สึกลมหายใจกระทบปลายจะงอยจมูก ให้ถือเอาตรงนั้นเป็นที่สุดข้างนอก ถ้าคนจมูกแพบ หน้าหัก ริมฝีปากบนเซิด ลมจะกระทบริมฝีปากบน อย่างนี้ก็ให้กำหนดเอาที่ตรงนั้นว่าเป็นที่สุดท้ายข้างนอก แล้วก็จะได้จุดทั้งข้างนอกและข้างใน โดยกำหนดเอาว่าที่ปลายจมูกจุดหนึ่งที่สะดือจุดหนึ่ง แล้วลมหายใจได้ลากตัวมันเองไปมาอยู่ระหว่างสองจุดนี้ ขึ้นลงอยู่เสมอ

(๘) ที่นี้ทำใจของเราให้เป็นเหมือนอะไรที่ค่อยวิ่งตามลมมันไม่ยอมพรากทุกครั้งที่ย้ายใจ ทั้งขึ้นและลงตลอดเวลาที่ทำสมาธินี้ จัดเป็นขั้นหนึ่งของการกระทำ เรียกกันง่ายๆ ในที่นี้ก่อนว่า ขั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" กล่าวมาแล้วว่าเริ่มต้นทีเดียวให้พยายามฝืนหายใจให้ยาวที่สุด และแรงๆ และหยาบที่สุดหลายๆ ครั้ง เพื่อให้พบจุดหัวท้ายแล้วพบเส้นที่จะลากอยู่ตรงกลางๆ ให้ชัดเจน^{๔๑}

(๙) เมื่อจิตหรือสติ จับหรือกำหนดลมหายใจที่เข้าๆ ออกๆ ได้โดยทำความรู้สึกที่ๆ ลมมันกระทบลากไปแล้วไปสุดลงที่ตรงไหน แล้วจึงกลับเข้าหรือกลับออกก็ตามดังนี้แล้ว ก็ค่อยๆ ผ่อนให้การหายใจนั้นค่อยๆ เปลี่ยนเป็นหายใจอย่างธรรมดา โดยไม่ต้องฝืน แต่สตินั้นคงกำหนดที่ลมได้ตลอดเวลา ตลอดสาย เช่นเดียวกับเมื่อแกล้ง หายใจหยาบแรงๆ นั้น เหมือนกัน คือ กำหนดได้ตลอดสายที่ลมผ่านจากจุดข้างในคือสะดือ หรือท้องส่วนล่างก็ตาม ถึงจุดข้างนอกคือปลายจมูก หรือปลายริมฝีปากบนแล้วแต่กรณี ลมหายใจจะละเอียดหรือแผ่วลงอย่างไร สติก็คงกำหนดได้ชัดเจนอยู่เสมอไป โดยให้การกำหนดนั้นละเอียดเข้ามาตามส่วน

(๑๐) ถ้าเผชิญเป็นว่าเกิดกำหนดไม่ได้ เพราะลมหายใจละเอียดเกินไปก็ให้ตั้งต้นหายใจให้หยาบ หรือแรงกันไปใหม่ แม้จะไม่เท่าที่แรกก็เอาพอให้กำหนดได้ชัดเจนก็แล้วกัน กำหนดกันใหม่จนให้มีสติรู้สึกอยู่ที่ลมหายใจไม่มีขาดตอนให้จนได้ คือจนกระทั่งหายใจอยู่ตามธรรมดาไม่มีฝืนอะไรก็กำหนดได้ตลอด มันยาวหรือสั้นแค่ไหนก็รู้ มันหนักหรือเบาเพียงไหนก็รู้พร้อมอยู่ในนั้น เพราะสติ

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๒๐.

เพียงแต่คอยเกาะแจอยู่ติดตามไปมาอยู่กับลมตลอดเวลา ทำได้อย่างนี้เรียกว่า ทำการบริกรรมใน ชั้น "วิ่งตามไปกับลม" ได้สำเร็จ

(๑๑) การทำไม่สำเร็จนั้นคือ สติ หรือความนึก ไม่อยู่กับลมตลอดเวลา เผลอเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ ว่าจะเมื่อมันไปแล้ว และก็มิรู้มันไปเมื่อไร โดยอาการอย่างไร เป็นต้น พอรู้สึกตัวมันมาใหม่และฝึกกันไปกว่าจะได้ขั้นนี้ ครั้งหนึ่ง ๑๐ นาที เป็นอย่างน้อยแล้วค่อยฝึกขั้นต่อไป

(๑๒) ขั้นต่อไปซึ่งเรียกว่า ขั้นที่สอง หรือ ชั้น "ดักอยู่แต่ตรงที่แห่งใดแห่งหนึ่ง" นั้น จะทำต่อเมื่อทำขั้นแรกข้างต้นได้แล้วเป็นดีที่สุด หรือใครจะสามารถข้ามมาทำขั้นที่สองนี้ได้เลยก็ไม่ว่า ในขั้นนี้จะให้ สติหรือความนึก คอยดักกำหนดอยู่ตรงที่ใดแห่งหนึ่งโดยเลิกการวิ่งตามลมเสีย ให้กำหนดความรู้สึกเมื่อลมหายใจเข้าไปถึงที่สุดข้างใน คือสะดือ ครั้งหนึ่งแล้วปล่อยว่างหรือวางเฉย แล้วมากำหนดรู้สึกกันเมื่อลมออกมาระทบที่สุดข้างนอก คือปลายจมูกอีกครั้งหนึ่งแล้วก็ปล่อยว่างหรือวางเฉย จนมีการกระทบส่วนสุดข้างในคือสะดืออีก ทำนองนี้เรื่อยไปไม่มีการเปลี่ยนแปลง

(๑๓) เมื่อเป็นขณะที่ปล่อยว่าง หรือวางเฉยนั้น จิตก็ไม่ได้หนีไปอยู่บ้านช่องไร่นา หรือที่ไหนเลยเหมือนกัน แปลว่า สติคอยกำหนดที่ส่วนสุดข้างในหนึ่ง ข้างนอกแห่งหนึ่ง ระหว่างนั้นปล่อยเฉยหรือว่าง เมื่อทำได้อย่างนี้เป็นที่แน่นอนแล้ว ก็เลิกกำหนดข้างในเสีย คงกำหนดแต่ข้างนอก คือที่ปลายจมูกแห่งเดียวก็ได้ สติคอยเฝ้ากำหนดอยู่แต่ที่จะจอยจมูกไม่ว่าลมจะกระทบเมื่อหายใจเข้าหรือเมื่อหายใจออกก็ตาม ให้กำหนดรู้ทุกครั้ง สมมติเรียกว่า เฝ้าแต่ตรงปากประตูให้มีความรู้สึกครั้งหนึ่งๆ เมื่อลมผ่านออกนั้นว่างหรือเฉย ระยะเวลาที่ว่างหรือเฉยนั้น จิต ไม่ได้หนีไปอยู่ที่บ้านช่องหรือที่ไหนอีกเหมือนกัน^{๔๒}

(๑๔) ทำได้อย่างนี้เรียกว่า ทำการบริกรรมในชั้น "ดักอยู่แต่ในที่แห่งหนึ่ง" นั้นได้สำเร็จ จะไม่สำเร็จก็ตรงที่จิตหนีไปเสียเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ มันกลับเข้าไปในประตู หรือเข้าประตูแล้วลอดหนีไปทางไหนเสียก็ได้ ทั้งนี้เพราะระยะที่ว่างหรือเฉยนั้น เป็นไปไม่ถูกต้องและทำไม่ดีมาตั้งแต่ข้างต้นของขั้นนี้ เพราะฉะนั้น ควรทำให้ดีหนักแน่นและแม่นยำมาตั้งแต่ขั้นแรก คือ ชั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" นั้นทีเดียว

(๑๕) แม้ขั้นต้นที่สุดหรือที่เรียกว่า "วิ่งตามตลอดเวลา" นั้น ก็ไม่ใช่ทำได้ง่ายสำหรับทุกคน และเมื่อทำได้ก็มีผลเกินคาดมาแล้วทั้งกายและใจ จึงควรทำให้ได้และทำให้เสมอๆ จนเป็นของเล่นอย่างการบริหารกายมีเวลาสองนาทีก็น่า เริ่มหายใจให้แรงจนกระดูกสันหลังก็ยิ่งดี จนมีเสียงหวีดหรือซูดซาดก็ได้ แล้วค่อยบ่อนให้เบาๆ ไปจนเข้าระดับปกติของมัน

(๑๖) ตามธรรมดาที่คนเราหายใจอยู่นั้นไม่ใช่ระดับปกติ แต่ว่าต่ำกว่าหรือน้อยกว่าปกติ โดยไม่รู้สึกรู้สั โดยเฉพาะเมื่อทำกิจการงานต่างๆ หรืออยู่อิริยาบถที่ไม่เป็นอิสระนั้น ลมหายใจของตัวเองอยู่ในลักษณะที่ต่ำกว่าปกติที่ควรจะเป็นทั้งที่ตนเองไม่ทราบได้ เพราะฉะนั้นจึงให้เริ่มด้วยหายใจอย่างรุนแรงเสียก่อน แล้วจึงค่อยปล่อยให้เป็นไปตามปกติ อย่างนี้จะได้ลมหายใจที่เป็นสายกลางหรือ

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๒๐.

พอดี และทำร่างกายให้อยู่ในสภาพปกติด้วย เหมาะสำหรับจะกำหนดเป็นนิมิตของอานาปานัสสติในขั้นตอนนี้ด้วย

(๑๗) การบริกรรมขั้นตอนนี้ ขอให้ทำจนเป็นของเล่นปกติสำหรับทุกคน และทุกโอกาส เกิดจะมีประโยชน์ในส่วนของสุขภาพทั้งทางกายและทางใจ อย่างยิ่งแล้วจะเป็นบันไดสำหรับขั้นสองต่อไปอีกด้วย แท้จริงความแตกต่างกันในระหว่าง ขั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" กับขั้น "ดักดูอยู่เป็นแห่งๆ" นั้น มีไม่มากมายอะไรนัก เป็นแต่การผ่อนให้ประณีตเข้า คือ มีระยะการกำหนดด้วยสติน้อยแต่คงมีผล คือ จิตหนีไปไม่ได้เท่ากัน

(๑๘) เพื่อให้เข้าใจง่าย จะเปรียบกันกับพี่เลี้ยงที่ไกวเปลเด็กอยู่ข้างเสาเปล ขั้นแรกก็จับเด็กใส่ลงในเปลแล้วเด็กยังไม่ง่วง ยังคอยจะดิ้นหรือลุกออกไปจากเปล ในขั้นนี้พี่เลี้ยงจะต้องคอยจับตามดูหงวนหน้าไปมา ดูเปลไม่ให้วางตาได้ชั่วขณะที่ขยี้ตลอดเวลา เพื่อให้เด็กมีโอกาสตกลงมาจากเปลได้ ครั้นเด็กชักจะยอมนอนคือไม่ค่อยจะดิ้นรนแล้ว พี่เลี้ยงก็หมดความจำเป็นที่จะต้องหงวนหน้าไปมา ชั่วขณะที่ขยี้ตามระยะที่เปลไกวไปไกวมา พี่เลี้ยงคงเพียงแต่มองเด็กเมื่อเปลไกวมาตรงหน้าตนเท่านั้นก็พอแล้ว มองแต่เพียงครั้งหนึ่งๆ เป็นระยะๆ ขณะที่เปลไกวไปมาตรงหน้าตนพอดี เด็กก็ไม่มีโอกาสลงจากเปลเหมือนกันเพราะเด็กชักจะยอมนอนขึ้นมามากแล้ว

(๑๙) ระยะแรกของการบริกรรม กำหนดลมหายใจในขั้น "วิ่งตามตลอดเวลา" นี้ก็เปรียบกันได้กับระยะที่พี่เลี้ยงต้องคอยสายหน้าไปมาตามเปลที่ไกวไม่ให้วางตาได้ ส่วนระยะที่สองที่กำหนดลมหายใจเฉพาะที่ปลายจมูกหรือที่เรียกว่า ขั้น "ดักดูอยู่แห่งใดแห่งหนึ่ง" นั้น ก็คือขั้นที่เด็กชักจะง่วงและยอมนอนจนพี่เลี้ยงจับตามดูเฉพาะเมื่อเปลไกวมาตรงหน้าตนนั่นเอง

(๒๐) เมื่อฝึกหัดมาได้ถึงขั้นที่สองนี้อย่างเต็มที่ ก็อาจฝึกต่อไปถึงขั้นที่ผ่อนระยะการกำหนดของ สติ ให้ประณีตเข้าๆ จนเกิด สมาธิชนิดแน่นๆ เป็นลำดับไปจนถึง ฌานขั้นใดขั้นหนึ่งได้ ซึ่งพ้นไปจากสมาธิ อย่างง่ายๆ ในขั้นต้น สำหรับคนธรรมดาทั่วไปและไม่สามารถนำมากล่าวรวมกันไว้ในที่นี้เพราะเป็นเรื่องละเอียดรัดกุม มีหลักเกณฑ์ที่ซับซ้อนต้องศึกษากัน เฉพาะผู้สนใจถึงขั้นนั้น ในขณะนี้เพียงแต่ขอให้สนใจในขั้นมูลฐานกันไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเป็นของเคยชินเป็นธรรมดาอันอาจจะทะลอมเข้าขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับในภายหลัง

ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า ขอให้พิจารณาทั่วไปได้มีโอกาสทำสมาธิ ชนิดที่อาจทำประโยชน์ทั้งทางกายและทางใจ สมความต้องการในขั้นต้นเสียขั้นหนึ่งก่อน เพื่อจะได้เป็นผู้ซึ่งว่ามี ศีล สมาธิ ปัญญา ครบ ๓ ประการ หรือ มีความเป็นผู้ประกอบตนอยู่ในมรรคมรรค ๘ ประการได้ครบถ้วน แม้ในขั้นต้น ก็ยังดีกว่าไม่มีเป็นไหนๆ กายระงับลงไปกว่าที่เป็นกันอยู่ตามปกติก็ด้วยการฝึกสมาธิขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับๆ เท่านั้น และจะได้พบ "สิ่งที่มนุษย์ควรจะได้พบ" อีกสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้ไม่เสียที่ที่เกิดมา^{๔๓}

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๒๐.

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรจะมีแนวทางการบริหารงานตามหลักสมมติพล เพื่อให้กำลังพลมีความตั้งใจมั่น ทำใจให้สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตกำหนดแน่วแน้อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะในขณะที่ทำงานสิ่งใดก็มีใจจดจ่ออยู่กับงานนั้นๆ ไม่วอกแวกไปคิดเรื่องอื่น การปฏิบัติงานย่อมประสบผลสำเร็จ

๓.๑.๕ การบริหารงานด้านกำลังพลตามหลักปัญญาพละ

คำว่า ปัญญาพละ หมายถึง กำลังคือปัญญา ปัญญา คือ ความรอบรู้ เข้าใจซึ่งในเหตุผล ดีชั่ว ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น รู้คิด รู้วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการ คำว่า ปัญญามีความหมายเช่น

(๑) ในพระไตรปิฎกให้ความหมายของปัญญาว่า “ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้งความคิดค้น ความใคร่ครวญ”^{๔๔}

(๒) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายให้เห็นถึงความหมายของปัญญาว่า “ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ, ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง”^{๔๕}

(๓) พระพุทธโฆสะจารย์ ได้อธิบายลักษณะของปัญญาไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ปัญญามีการตรัสรู้สภาวะแห่งธรรมเป็นลักษณะ มีอันขจัดเสียซึ่งความมืดคือโมหะอันปิดบังสภาวะแห่งธรรมทั้งหลายเป็นรส (คือเป็นกิจ) มีความหายหลงเป็นปัจจุปัญฐาน (คือเป็นเครื่องปรากฏหรือเป็นผล) ส่วนสมมติจัดเป็นปทัฏฐาน (คือเหตุใกล้) ของปัญญานั้น^{๔๖}

(๔) พุทธทาสภิกขุ ในหนังสือพจนานุกรมธรรมของพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของคำว่า ปัญญา ไว้ว่าปัญญา หมายถึง ความรู้ครบถ้วนในสิ่งที่ควรรู้, ญา แปลว่า รู้, แปลว่า ทัวถึง หรือครบถ้วน, คำว่า ปัญญานี้ต้องนิยามความหมายว่า เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างถูกต้อง ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงาน เพราะถ้าไม่เข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่มีปัญหา ก็ไม่ต้องใช้ปัญญา ปัญญาเป็นเรื่องของความรู้ ต้องมีความรู้ คือมีความรู้จัก มีความเข้าใจ มีความเห็นแจ้งอย่างถูกต้อง ในสิ่งนั้นๆ ทาง

^{๔๔} ชุ.ม. (ไทย) ๒๘/๑๐/๕๔.

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๑.

^{๔๖} วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๕.

จิตใจตลอดถึง ทั้งฝ่ายถูกฝ่ายดี ทั้งฝ่ายบาปฝ่ายผิด ทั้งฝ่ายสุขฝ่ายทุกข์ ทั้งฝ่ายอิสระหลุดพ้นอันเป็นไป เพื่อพระนิพพาน จึงเรียกว่า ปัญญา^{๔๗}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายอีกว่า ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรม เพื่อทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องสมบูรณ์ถึงที่สุด ในสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง คนเราโดยปกติไม่สามารถรู้ สิ่งต่างๆ ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ คือมักรู้ตามความเข้าใจของตนเอง หรือตามที่สมมติกัน จึง ไม่ใช่ความรู้ตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงมีระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญา อีก ส่วนหนึ่งเป็นส่วนสุดท้าย สำหรับฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดความรู้แจ้ง ในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ได้ จิตที่รู้แจ้ง เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง ไม่มีอะไรขัดแย้งไปยิ่งกว่า ความรู้แจ้งที่เกิดมาจากปัญญา จิตที่เข้าถึงความว่างปราศจากกิเลสตัณหา เป็นจิตที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างยิ่ง จิตที่ เข้าถึงความว่างจากกิเลสอย่างยิ่ง คือ จิตที่เข้าถึงพระนิพพาน ดังนั้น ปัญญาที่สูงที่สุดในทาง พระพุทธศาสนา คือปัญญารู้แจ้งพระนิพพาน (โลกุตตรปัญญา)^{๔๘}

(๕) พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้อธิบายความหมายของคำว่าปัญญา ไว้ว่า ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ เป็นความหมายของตัวหนังสือ แต่ที่จริงปัญญานั้น เป็นความรู้รอบและรู้ ลึก คือ ความรู้ ๓ มิติ มีความกว้าง มีความยาว มีความหนา ที่ว่ารอบรู้ คือมีความกว้างและมีความ ยาว เป็นความรู้ที่เป็นระบบต่อเนื่องโยงใยกัน ไม่ใช่ความรู้เป็นจุดเฉพาะเรื่อง หากว่านักเรียนมีความ จดจำในเรื่องที่ตนเรียนเฉพาะเรื่อง ข้อนี้ท่านเรียกว่า สัญญา แปลว่า ความจำได้หมายรู้ จำได้เป็น เรื่องๆ ไม่โยงไปเป็นระบบ ไม่เห็นเหตุไม่เห็นผล ไม่เห็นความสัมพันธ์ใดๆ เป็นความรู้เฉพาะจุด เหมือนกับคนที่ดูภาพจิ๊กซอร์ซึ่งแยกกันเป็นส่วนๆ สัญญาเป็นความจำที่เห็นภาพชิ้นส่วนแต่ละส่วน แต่ ไม่สามารถเห็นภาพรวมว่า เมื่อเอาชิ้นส่วนมารวมกันนั้น จะเกิดภาพใบหน้าคนหรือภาพอะไร ฉะนั้นที่ เรียกว่าปัญญา คือการมองภาพกว้างมองอย่างรู้เท่าและรู้ทัน รู้เท่าเอาไว้ป้องกัน รู้ทันเอาไว้แก้ไข คำ ว่า รู้เท่า หมายถึง รู้เท่าถึงการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดว่าผลอะไรจะตามมา รู้ทันคือรู้ว่าเกิดปัญหาอะไรขึ้น และแก้ไขได้ฉับพลันทันทีนี้เป็นความรู้ระดับปัญญา^{๔๙}

ปัญญา มีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มี ความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้ การใช้ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย ดังนั้น มนุษย์จึง ต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญของกระบวนการดำเนินชีวิตด้วย

^{๔๗} พุทธทาสภิกขุ, พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๓ - ๒๑๔.

^{๔๘} พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์: ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๒๘.

^{๔๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “ปัญญาภา” ในวิชาการเทศนา, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑๑-๓๑๒.

การพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิต ให้สามารถอยู่รอดอย่างดีงาม มีความสุข มีการเรียนรู้ที่จะฝึกตัวเอง พัฒนาชีวิตตนเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี ซึ่งชีวิตของมนุษย์นั้นโดยปกติจะสัมพันธ์กับโลกใน ๓ ด้านคือ

๑) ด้านพฤติกรรม หรือด้านศีล หมายถึง ความสัมพันธ์กับผู้คนเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ด้านจิตใจ

๒) ด้านสมาธิ หมายถึง การทำงานของจิตใจ ตั้งแต่เจตนา แรงจูงใจ ความสามารถหรือความอ่อนด้อย พร้อมทั้งความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉยๆ และปฏิกิริยาต่อจากสุข ทุกข์นั้น เช่น พอใจ ไม่พอใจหรือการควบคุมชักนำการรับรู้และพฤติกรรมทั้งหลาย

๓) ด้านปัญญา ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจตั้งแต่การอ่าน การฟัง จนถึงการพัฒนาทุกอย่างในจินตาวิสัย และญาณวิสัย เช่น แนวคิด ทฤษฎี ทศนคติ ค่านิยม แง่มุมในการมอง การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทั้ง ๓ ด้านนี้มีผลต่อเราทุกคนในการดำเนินชีวิต หากขาดปัญญาเสียแล้ว การเป็นอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีองค์ประกอบ ๓ ด้านก็อาจจะนำมาซึ่งความทุกข์ ไม่สามารถ ควบคุม สติ สัมปชัญญะและอารมณ์ได้ ปัญญาจะเป็นตัวชี้แนะ บอกทาง ให้แสงสว่าง ขยายขอบเขต ปรับแก้จิตใจและพฤติกรรมและปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากปัญหาหรือทุกข์ ทำให้เป็นอิสระได้^{๕๐}

บุคคลผู้มีปัญญาย่อมได้รับอานิสงส์ คือ เมื่อใช้ปัญญามนสิการธรรมเหล่านี้อยู่กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่เกิดขึ้นด้วย อกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วก็ละไปด้วย อนึ่ง เมื่อนมสิการธรรมเหล่านี้อยู่ กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดมาเกิดขึ้นด้วย กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วมาเป็นไปเพื่อภิโยภาพไพบูลย์เจริญเต็มทีเดียวปัญญา คือความรู้ทั่ว...ความไม่หลง ความวิจยธรรมได้ความเห็นถูกต้องในความไม่เกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย และในความเกิดขึ้นและความเจริญแห่งกุศลธรรมทั้งหลายด้วยแห่งผู้มีปัญญา^{๕๑}

นอกจากองค์ธรรมของพละมี ๕ ประเภท นี้แล้ว ยังมีพละของพระมหากษัตริย์ พลังของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ที่สามารถเป็นกษัตริย์ปกครองแผ่นดินได้อีก ๕ ประการ คือ

๑) พาหาพละ หรือ กายพละ กำลังแขน หรือกำลังกาย คือ ความแข็งแรงมีสุขภาพดี สามารถและชำนาญในการใช้แขนใช้มือใช้อาวุธ ตลอดจนมียุทธโศปกรณ์พร้อม

๒) โภคพละ กำลังโภคสมบัติ คือ มีทุนทรัพย์บริบูรณ์ พร้อมทั้งจะใช้บำรุงเลี้ยงคนและดำเนินกิจการได้ไม่ติดขัด

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๓๔๙-๓๕๑.

^{๕๑} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๑/๑๐.

๓) อัมัจจพละ กำลังอำมาตย์ หรือกำลังข้าราชการ คือ มีที่ปรึกษาและข้าราชการระดับบริหารที่ทรงคุณวุฒิเก่งกล้าสามารถ และจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน

๔) อภิขัจจพละ กำลังความมีชาติสูง คือ กำเนิดในตระกูลสูง เป็นชาติดีชาติต้อง ด้วยความนิยมเชิดชูของมหาชน และได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีตามประเพณีแห่งชาติตระกูลนั้น

๕) ปัญญาพละ กำลังปัญญา คือ ทรงปรีชาญาณ หยั่งรู้เหตุผล ผิดชอบ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ สามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ทั้งภายในภายนอก และดำริการต่างๆ ให้ได้ผลเป็นอย่างดี^{๕๒}

กำลังแขน หรือกำลังกาย แม้จะสำคัญ แต่ท่านจัดว่าต่ำสุด หากไม่มีพลังอื่นควบคุมค้ำจุน อาจกลายเป็นกำลังอันธพาล ส่วนกำลังปัญญา ท่านจัดว่าเป็นกำลังอันประเสริฐ เป็นยอดแห่งกำลังทั้งปวง เพราะเป็นเครื่องกำกับ ควบคุม และนำทางกำลังอื่นๆ

พละหมวดนี้ เป็นหลักประกันของชีวิต ผู้ประพุดิธรรม ๕ นี้ย่อมดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ เพราะเป็นผู้มีพลังในตน ย่อมข้ามพ้นภัยทั้ง ๕ คือ

- ๑) อาชีวิตภัย ภัยเนื่องด้วยการครองชีวิต
- ๒) อสโโลกภัย ภัยคือความเสื่อมเสียชื่อเสียง
- ๓) ปรีสสารัชชภัย ภัยคือความครั่นคร้ามเก้อเขินในที่ชุมนุม
- ๔) มรณภัย ภัยคือความตาย
- ๕) ทุกคติภัย ภัยคือทุกคติ^{๕๓}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักปัญญาพละ เพราะการใช้ปัญญา คือ ความรู้ ความเฉลียวฉลาดในการบริหารงาน ทำให้สามารถเข้าใจสถานการณ์และมีการตัดสินใจที่ดี สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

๓.๒ การสร้างแนวทางการบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักสังคหวัตถุ ๔

การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักทาน การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักปิยวาจา การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักอัตถจริยา และการบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักสมานัตตดา มนุษย์ขึ้นชื่อว่าเปนสัตว์สังคมจำเอนต้องอยู่ร่วมกันและมีการพึ่งพาอาศัยกัน และการมาร่วมกันของคนหมู่มากก็มักจะนำไปสู่ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันอันนำไปสู่ความขัดแย้งในเวลาต่อมา ดังนั้นจึงจำเอนต้องมีกฎเกณฑ์ หรือหลักยึดเพื่อใ้คนในสังคมยึดถือและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความ

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๐.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๙.

ถูกต้องเป็นธรรม และนำความเจริญมาสู่สังคม หลักสังคหัตถ์ ๔ ถือว่าเป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยประสานชนหมู่มากให้อยู่รวมกันอย่างมีความสุข ซึ่งในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง สังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่า สังคหัตถ์ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการคือ

- ๑) ทาน (การให้)
- ๒) ปยวาจา (วาจาเป็นที่รัก)
- ๓) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
- ๔) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)^{๕๔}

ทาน ปยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ธรรมเหล่านี้ ช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลื้มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไวได้นั้น ถ้าไม่พื้มีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พื้ได้การนบถือหรือการบูชา เพราะบุตรเป็นเหตุแต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็น ความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ^{๕๕}

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสังคหธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนยอม สามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพหุทุกเขาถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในใจจริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมโอสถนนานเอก ที่สามารถเยียวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความ หลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ ใจยอมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตา กรุณาปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ดังพระพุทธพจน์ในสังคหัตถ์สูตรว่า ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (มีวาจาเป็นที่รัก) สมานัตตตา (วางตนสม่ำเสมอ อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)^{๕๖}

สังคหัตถ์ธรรมเหล่านี้ช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลื้มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไวได้นั้น ในการอยู่รวมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้างเป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญมากกว่าเสียงนินทาว่าร้าย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำให้เป็นที่รักของสังคมา ชันแรกให้ปรับที่ตัวของเราเองก่อน คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนผูกใจคนและประสานหมูชนใหม่มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ขอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไมตรี เต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่า

(๑) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน วาสโน) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่า เมื่อทุกคนต่างประพฤติสังคหัตถ์ทั่วถึงกันแล้ว อายาว่าแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่นับ

^{๕๔} อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๙-๔๔๑.

^{๕๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๕๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๓๗.

ถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมู่บ้านทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไป เหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่า สังคหวัตถุทั้ง ๔ อย่าง เป็นคุณ สำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือกันอย่างวิเศษแท้^{๕๗}

(๒) พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหผละ แปลว่า กำลังแห่งการสงเคราะห์หรือมนุษย์สัมพันธ์ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญ มากสำหรับนักบริหาร ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษย์สัมพันธ์ก็จะมีคนมาช่วยทำงาน เมื่อไม่มีใครช่วยทำงานเขาก็เป็นนักบริหารไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ไว้เรียกว่าสังคหวัตถุ หมายถึงวิธี ผูกใจคน พระพุทธองค์ตรัสว่า รถมาแล่นไปได้เพราะมี ลืมสลักคอตึงสวนประกอบต่างๆ ของรถมา เขาช่วยกันฉันไค คนในสังคมก็ฉันนั้น คือทำหน้าที่เป็ นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเขาช่วยกันลืมสลักดังกล่าวนี้คือ สังคหวัตถุ นักบริหารจะสามารถ ผูกใจเพื่อนร่วมงาน และ ผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ถ้ามีสังคหวัตถุ ๔ ประการ^{๕๘}

(๓) พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานมนุษย์ไว้ในความ สามัคคี^{๕๙}

(๔) คุณ โทษณ์ธ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ว่าเป็นหลักผูกใจ คน เป็นเหมือนมนตรรัก มนต์เสนหา เมตตา มหานิยม^{๖๐}

(๕) ปรีชา นันทาภิวัฒน์ น.อ.(พิเศษ)ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวคือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานมนุษย์ไว้ในสามัคคี^{๖๑}

(๖) บุญสิริ ขวลิตรำรง ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า เป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันนำไปเพื่อการสงเคราะห์กัน^{๖๒}

^{๕๗} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน วาสโน), **สังคหวัตถุ ๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิ ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๓.

^{๕๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

^{๕๙} พระธรรมปฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๖๐} คุณ โทษณ์ธ, **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕- ๒๘.

^{๖๑} ปรีชา นันทาภิวัฒน์, น.อ.(พิเศษ), **พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๓.

^{๖๒} บุญสิริ ขวลิตรำรง, **ธรรมโอสถ**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓-๓๑.

(๗) อุดม เขยกีวค และ กนิษฐาน แปนสุวรรณ ไตให้ทัศนะเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไววา เบนธรรมเครื่องผูกมัดน้ำใจ^{๖๓}

ฉะนั้น สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นเครื่องมือหรือหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่รวมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทำให้คนอยู่รวมกันด้วยความรักสามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคมเป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในหน่วยงาน บ้านเมือง และประเทศชาตินั่นเอง ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ การบริหารงานด้านการส่งกำลังใจตามหลักทาน

การให้ทานเป็นพิธีกรรมที่ผนวกอยู่กับประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา และขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีทางสังคมจากคติความเชื่ออื่นๆ นอกเหนือจากศาสนา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีคติความเชื่อต่างกัน แต่โดยเนื้อหาสาระแล้ว ทานย่อมมีคุณค่า และมีเป้าหมายร่วมกัน ต่างกันแต่เพียงเหตุปัจจัยที่มาเท่านั้น

ในทานุปปัตติสูตร พระองค์ตรัสเหตุที่ทำให้คนให้ทาน เพราะเขาปรารถนามนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ พรหมสมบัติ การที่เขาปรารถนาอย่างนั้นเพราะเขาเห็นกษัตริย์ พราหมณ์ คหบดีผู้ร่ำรวยพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้ฟังเรื่องสวรรค์ ๖ ชั้นและพรหมชั้นสูงคือ^{๖๔}

๑) คนบางกลุ่มก็ให้ทานเพราะความกลัวเพราะหวังผลตอบแทนทางด้านโลกธรรม

๒) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเป็นบุญการชดเชยให้เพื่อรักษาวงศ์ตระกูลดั้งเดิม

๓) บางคนให้ทานเพราะต้องการเข้าถึงสุคติภาพ

๔) บางคนให้ทานเพราะต้องการอบรมจิตให้เบิกบาน

๕) บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต^{๖๕}

แต่อย่างไรก็ตาม ความปรารถนาเหล่านี้ จะสำเร็จได้ก็ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ แต่จิตอธิฐานภาวนาที่น้อมไปเพื่อสิ่งเหล่านี้ จัดว่ายังเป็นไปเพื่อโลกียะสมบัติ

กล่าวโดยสรุป เหตุแห่งการให้ทานมี ๕ ระดับ คือ

๑) การให้เพราะถึงแก่อกตได้อย่างใดอย่างหนึ่งจัดอยู่ในระดับที่ไม่ดีนัก

๒) การให้ตามประเพณีเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของวงศ์สกุล จัดอยู่ในระดับปานกลางแต่โอกาสที่จะผิดพลาดมีมากเนื่องจากการยึดถือตามประเพณี

^{๖๓}อุดม เขยกีวค และ กนิษฐาน แปนสุวรรณ, พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๕.

^{๖๔} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๓๕/๓๗๑-๓๗๓.

^{๖๕} อ.อ.ก. (ไทย) ๒๓/๓๓/๒๖๘.

- ๓) เป็นการให้เพราะหวังสถานะที่ดีขึ้นหรืออุปถัมภ์ในระดับกลาง
- ๔) เป็นการให้เพราะเห็นว่าการให้นั้นเป็นสิ่งที่ดี ข้อนี้อาจจัดอยู่ในเกณฑ์ดี
- ๕) เป็นการให้ทานในฝ่ายดีกว่าทุกข้อ เพราะเป็นการให้ทานเพื่อพัฒนาจิตใจ

ส่วนลักษณะของการให้ หรือวิธีการให้ทานนั้น พระพุทธองค์ตรัสไว้ทั้งในฝ่ายดีและในฝ่ายที่ไม่ดี ลักษณะและวิธีการให้ทานในฝ่ายดี คือ ทายกยอมให้แก่ม้าผู้สู้ถิ่นของตน ผู้เตรียมจะไป ให้ทานสมัยข้าวแพง ให้ข้าวใหม่แก่ผู้มีศีล และให้ผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีล^{๖๖} วิธีการการให้โดยเน้นที่ทายก คือให้โดยเคารพอ่อนน้อม ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของไม่เป็นเดน เห็นผลที่จะมาถึงให้^{๖๗}

ในสัปบุริสทาน พระองค์ทรงแสดงลักษณะและวิธีการให้ทานโดยแยกเป็นสิ่งที่ให้ ปฏิภาณผู้รับทาน และเจตนาของทายกผู้ให้ทานรวมเป็น ๘ ประการ

- ๑) ให้ของที่สะอาด
- ๒) ให้ของประณีต
- ๓) ให้เหมาะสมกับกาละ
- ๔) ให้ของสมควรเป็นประโยชน์
- ๕) พิจารณาก่อนแล้วจึงให้เลือกให้ในบุญเขตที่ดี
- ๖) ให้อย่างสม่ำเสมอ เป็นนิจทาน
- ๗) เมื่อให้ ทำจิตให้ผ่องใส
- ๘) ครั้นให้แล้ว จิตใจเบิกบาน^{๖๘}

ฉะนั้น สัตบุรุษครั้นให้ทานด้วยศรัทธาแล้วยอมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมากและเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นผลิตผล (บังเกิดขึ้น) เป็นผู้มั่งคั่งรกรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เจริญสกลสงัดดีคำสั่งตั้งใจใคร่รู้ ในที่ที่ทานนั้นผลิตผล ย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นผลิตผลเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคมกคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นผลิตผล เป็นผู้มั่งคั่งทรัพย์ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหนๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาทในที่ที่ทานนั้นผลิตผล^{๖๙}

^{๖๖} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๔๕.

^{๖๗} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๗/๑๙๗.

^{๖๘} อจ.อญจก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๒๗๖.

^{๖๙} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๑๙๗-๑๙๘.

การให้วัตถุสิ่งของสามารถผูกสัมพันธ์ไมตรีของคนที่เป็นบริวารไว้ชั่วนิรันดร์ เช่น เรื่องของนายปยุตตะ คนใช้หรือทาสของเมณฑกเศรษฐี ปู่ของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ด้วยความผูกพันในเจ้านายทำให้นายปยุตตะอธิษฐานขอให้เกิดมาเป็นทาสของเจ้านายทุกภพทุกชาติ^{๗๐}

นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เพื่อนร่วมงานของนายชิน โสภณพนิช ผู้ก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ ความเป็นผู้ให้ของนายชิน ทำให้นายประสิทธิ์ ซาบซึ้งน้ำใจของเพื่อนจึงไม่ยอมไปทำงานที่อื่น นายประสิทธิ์กล่าวว่า บางครั้งนายชินซื้อหุ้นแล้วแบ่งให้โดยที่นายประสิทธิ์ไม่ได้ลงทุนร่วมเลย แต่นายชินก็แบ่งให้ เป็นน้ำใจที่ทำให้นายประสิทธิ์ประทับใจอยู่ตลอดและเป็นเหตุให้เขาอยู่ช่วยนายชินตลอดมา^{๗๑}

การให้มีหลายอย่างหลายวิธีไม่ได้หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของอย่างเดียว การช่วยงานตามสมควรแก่โอกาส การมีน้ำใจต่อกันบนท้องถนนของผู้ขับขี่ยานพาหนะ การลูกให้คนแก่หรือ สตรีนั่งขณะอยู่บนรถโดยสารประจำทาง การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การให้อภัยแก่ผู้ทำความผิดที่กลับตัวแล้ว หรือการให้อภัยแก่กันและกันไม่ผูกอาฆาตบงร้ายกันกับผู้ที่มีการผิดทะเลาะวิวาทกัน ก็ถือว่าการให้เหมือนกัน โดยเฉพาะการให้อภัยนั้น ถือว่าการให้ที่ประเสริฐ ทำให้ไม่ต้องมีเวรต่อกันและกันต่อไปอันเป็นเรื่องที่ทนทุกข์ทรมานไปนานแสนนาน มีผลเทียบเท่ากับการให้ทานซึ่งถือว่าชนะการให้ทุกอย่าง ดังพระพุทธพจน์ว่า สพพทานํ ธรรมทานํ ชินาติ แปลว่า การให้ทานชนะการให้ทั้งปวง^{๗๒}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักทาน เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาด้านการส่งกำลัง คือ ปัญหาด้านงบประมาณ ซึ่งบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการจัดหางบประมาณน้อย และปัญหาด้านสวัสดิการซึ่งเกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง และกำลังพลบางส่วนยังยึดติดกับค่านิยมการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ถ้าหากกำลังพลรู้จักให้ทาน หรือช่วยเหลืองานบุคคลอื่นถือว่าการให้ที่ดีแล้ว

๓.๒.๒ การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักปิยวาจา

คำว่า ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย วิธีพูดที่บุคคลอื่นจะใช้พูดกับเธอทั้งหลายก็ฉันทันเหมือนกัน มีอยู่ ๕ ประการนี้ คือ

๑) พูดตามกาลอันสมควรหรือไม่สมควร

^{๗๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๒๐๕-๒๑๑.

^{๗๑} [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.gotomanager.com> [๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].

^{๗๒} ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๕๔/๓๕, ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/๑๔๔.

- ๒) พูดเรื่องที่เป็นจริงหรือไม่เป็นจริง
- ๓) พูดคำที่อ่อนหวานหรือหยาบคาย
- ๔) พูดคำที่มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์
- ๕) มีเมตตาจิตพูดหรือมีโทสะพูด^{๗๓}

บุคคลอื่นเมื่อพูดจะฟังพูดตามกาลอันสมควรหรือไม่สมควรก็ตาม จะฟังพูดเรื่องที่เป็นจริงหรือไม่เป็นจริงก็ตาม จะฟังพูดคำที่อ่อนหวานหรือหยาบคายก็ตาม จะฟังพูดคำที่มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ก็ตาม จะฟังมีเมตตาจิตพูดหรือมีโทสะพูดก็ตาม ในข้อนั้นเธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘จิตของเราจักไม่แปรผันเราจักไม่เปล่งวาจาชั่วหยาบ และจักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิต ไม่มีโทสะ เราจักแผ่เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้นอยู่ และเราจักแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์ เสมอด้วยแผ่นดิน เป็นนห้คคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไปยังสัตว์โลกทุกหมู่เหล่าอันเป็นอารมณ์ของเมตตาจิตนั้นอยู่’^{๗๔}

การพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปียวาจานั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้คือ

- ๑) เว้นจากการพูดเท็จ
- ๒) เว้นจากการพูดส่อเสียด
- ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ
- ๔) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ^{๗๕}

การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ) ผู้บังคับบัญชาที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมดสิ่งของตองไขของออน เช่น เชือก หรือลวดมด ในทำนองเดียวกันเราจะมดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อ่อนหวานมานมิตรลน	เหลือหลาย
หยาบบมี้เกลอราย	เกลื่อนไกล
ดุจดวงศศิฉาย ดาวดาษ	ประดับนา
สุริยสองดาราไร	เมื่อรอนแรงแสง ^{๗๖}

สุนทรภู่ นักกวีเอกของโลกได้ประพันธ์บทกลอนเกี่ยวกับการใช้วาจาไว้หลายสำนวน ตัวอย่างเช่น

^{๗๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๘/๒๔๐

^{๗๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๘/๒๔๐

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๕.

^{๗๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก
แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย
แม่นเจ็บอื่นหมิ่นแสนจะแคลนคลาย
เจ็บจนตายเพราะเหน็บให้เจ็บใจ

อีกบทหนึ่งว่า

ถึงบางพุด พุดดีเป็นศรีศักดิ์
มีคนรักรสถ้อยอร่อยจิต
แม่นพุดชั่วตัวตายทำลายมิตร
จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา^{๗๗}

ในชาดกมีเรื่องโคนันทิวาสลเป็นตัวอย่างของปิยวาจา คือ โคนันทิวาสล เป็นสัตว์กตัญญู ต่อเจ้าของเป็นวัวมีกำลังพิเศษสามารถลากเกวียนร้อยเล่มได้ อยู่มาวันหนึ่งโคนันทิวาสลคิดสงสาร เจ้าของที่ลำบากทำงานหนักเพราะฐานะยากจน จึงบอกพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของว่า ให้ไปทำพนัน แข่งขันลากเกวียนที่บรรทุกของเต็มทุกเล่มจำนวนหนึ่งร้อยเล่มกับเศรษฐีว่า วัวของเขาสามารถลากเกวียนให้เคลื่อนที่จากเกวียนเล่มสุดท้ายไปถึงที่ที่เกวียนเล่มแรกจอดอยู่ได้ เจ้าของก็ไปทำพนันแต่พอถึงวันแข่งขันเจ้าของกลับใช้วาจาไม่สุภาพกับโคตัวเองทั้งๆ ที่โคไม่เคยเป็นอย่างนั้นมาก่อน คือใช้คำว่า เจ้าโคโกงจกลากเกวียนไป โคได้ฟังแล้วก็หมดกำลังใจจึงยืนอยู่กับที่ไมยอมลากเกวียนไป ทำให้เจ้าของแพ้การพนัน พอลกลับมาถึงบ้านเจ้าของเสียใจมากนั่งซึมเศร้าอยู่

โคนันทิวาสลเห็นเจ้าของนั่งคอกตด้วยความเสียใจ จึงเข้าไปปลอบว่า พ่อไม่ต้องเสียใจให้ไปทำพนันใหม่ แต่คราวนี้พ่อต้องใช้คำพุดดีๆ ไม่ให้พุดว่า โคโกง เพราะเขาไม่ชอบ เจ้าของฟังแล้วจึงไปทำพนันใหม่ คราวนี้เจ้าของพุดกับโคด้วยคำไพเราะ ทำให้โคมีกำลังใจ ลากเกวียนไปได้รับชัยชนะ^{๗๘}

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้วาจาสุภาพอ่อนโยน ทำให้ผู้ฟังเกิดสบายใจมีกำลังใจ พร้อมทั้งจะทำงานทุกอย่างแม้จะยากลำบากก็ไม่ยอมย่อท้อ ไม่ว่าแต่การใช้คำสุภาพอ่อนโยนกับมนุษย์เท่านั้นแม้แต่สัตว์เดรัจฉานยังต้องการคำพุดไพเราะ สุภาพอ่อนโยน

การที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชตอบปฏิเสธเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ของฝรั่งเศสส่ง ศาสตราจารย์ให้เข้ารับศีลคือเข้านบถือศาสนาคริสต์ด้วยพระองค์ทรงใช้วาจาที่ไพเราะว่า ถ้าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า พระองค์คงจะพอใจให้เข้านบถือเอง การที่พระเจ้าไม่ทรงดลใจอย่างนั้นคงเป็นเพราะพระประสงค์ของพระเจ้าที่ไม่ต้องการให้เข้ารับศีลด้วย การตอบปฏิเสธของสมเด็จพระนารายณ์

^{๗๗} กลอนสุนทรภู่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.zoneza.com> [๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].

^{๗๘} ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๑/๕๐-๕๒.

มหาราชในครั้งนั้นไม่ทำให้ฝรั่งเศสเสียใจอะไร ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ต่อกันลดน้อยลง ลักษณะอย่างนี้ถือว่าเป็นการใช้ปรีชาญาณในการบริหารที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง^{๗๙}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักปรีชาญาณ โดยการพูดจาสุภาพ พูดด้วยความจริงใจ ไม่หยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ ผู้บังคับบัญชาก็ควรมีอัธยาศัยดี รู้จักใช้คำพูดในการบริหารกำลังพล มีการปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ยึดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ยกย่องและชมเชยกำลังพลที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน วางนโยบายแผนการบริหารตรงไปตรงมา เป็นที่ยอมรับนับถือ สร้างความเชื่อมั่นให้กำลังพลทุกคน

๓.๒.๓ การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักอรรถจริยา

คำว่า อรรถจริยา คือ การประพฤติให้เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายตนเองและคนอื่น ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างมาแล้วตอนที่พระองค์ทรงบำรงภิกษุอาพาธรูปหนึ่ง พระองค์เห็นภิกษุอาพาธถูกพวกภิกษุทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง จึงเสด็จไปช่วยทำชำระร่างกายแล้วแสดงพระธรรมเทศนาให้ฟัง หลังจากนั้นพระองค์จึงตรัสพระดำรัสว่า ใครต้องการหรือปรารถนาจะอุปัฏฐากพระองค์ขอให้อุปัฏฐากภิกษุอาพาธ แล้วรับสั่งให้ภิกษุดูแลกันและกัน เพราะว่า พวกเราได้สละครอบครัวญาติพี่น้องมาแล้ว ถ้าเราไม่ดูแลกันใครจะมาดูแล^{๘๐} การประพฤติประโยชน์ คือ การชวนช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงการแก้ไข ปรับปรุง ส่งเสริมจริยธรรม เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชักชวนกันประกอบกิจกรรมที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาจิตและปัญญา ดังพระพุทธพจน์ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของผู้นำที่อุทิศตน เพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มากเพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มากเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิมีความเห็นไม่วิปริต บุคคลนั้นทำให้คนหมู่มากออกจากอสังขารให้ตั้งอยู่ในสังขาร บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มากเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^{๘๑}

^{๗๙} [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki> [๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].

^{๘๐} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ), นิเทศธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙๒.

^{๘๑} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐๙/๔๑.

พระธรรมปฎก (ป. อ. ปยุตโต) กล่าวอรรถจริยาไว้ว่า อรรถจริยา หมายถึง ช่วยเหลือ ดานร่างกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข ปัญหา ปรับปรุงส่งเสริมด้านจริยธรรม^{๘๒}

คุณ โทชน์ธ กล่าวอรรถจริยาไว้ว่า อรรถจริยา แปลว่า ช่วยเหลือผู้อื่นหรือเรียกว่า สงเคราะห์ผู้คนโดยการกระทำหรือประพฤติสิ่งที่เป้นประโยชน์แก่ผู้คนทางกาย วาจาและใจ^{๘๓}

ปรีชา นันทาภิวัฒน์ น.อ.(พิเศษ) กล่าวอรรถจริยาไว้ว่า อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ชวนชวนช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทาง จริยธรรม^{๘๔}

บุญศิริ ขวลิตรจ่าง กล่าวถึงอรรถจริยาไว้ว่า อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป้นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตน อาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติ สิ่งใดที่เป้นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป้นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา ใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส^{๘๕}

บรรเทิง พาวิจิตร กล่าวถึงอรรถจริยาไว้ว่า อรรถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ชวนชวนช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แก่ไข ปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม^{๘๖}

อุดม เขยกิจวงค์ และ กนิษฐาน แปนสุวรรณ กล่าวถึงองค์อรรถจริยาไว้ว่า อรรถจริยา คือ ทำตนเป้นคนที่มีประโยชน์ต่อครอบครัว ต่อสังคมและประเทศชาติ^{๘๗}

กำลังพลควรทำตัวให้เป้นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านทานอยาningsดูตาย ปนัววนควายใหญ่ทานเลน” ผู้บังคับบัญชาทำอรรถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้ หรือเป้นประธานในงานพิธีของผู้ใต้บังคับบัญชาดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อาศัยเรือนทานให้	วิจารณ์
เห็นทานทำการงาน	ช่วยพรอง
แม่มักโดยสาร	นาเวศ
พายคอยช่วยค้ำจวง	จรดไจจนถึง ^{๘๘}

^{๘๒} พระธรรมปฎก (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมานุญชีวิต, หน้า ๑๑.

^{๘๓} คุณ โทชน์ธ, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, หน้า ๒๕-๒๘.

^{๘๔} ปรีชา นันทาภิวัฒน์, น.อ.(พิเศษ), พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๔๓.

^{๘๕} บุญศิริ ขวลิตรจ่าง, ธรรมโอสธ, หน้า ๒๓- ๓๑.

^{๘๖} บรรเทิง พาวิจิตร, การปกครองตามแนวพุทธศาสตร์, หน้า ๓๕-๓๖.

^{๘๗} อุดม เขยกิจวงค์ และ กนิษฐาน แปนสุวรรณ, พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๑๑๕.

^{๘๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, หน้า ๗๐-๗๕.

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักอรรถจริยา เช่น ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการรักษาระเบียบวินัย มีการช่วยเหลืองานฉะพณกิจสงเคราะห์ของผู้ใต้บังคับบัญชาและญาติของผู้ใต้บังคับบัญชา มีน้ำใจไม่มิ่งดูตาย เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาของความช่วยเหลือ ไม่มีการเลือกปฏิบัติ มีความพึงพอใจที่ได้ช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชา มีการส่งกำลังพลไปฝักอบรมความชำนาญเฉพาะด้าน เพื่อทำให้เกิดความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น มีการปรับใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการบริหารกำลังพลอย่างเหมาะสมกลมกลืน

๓.๒.๔ การบริหารงานด้านการส่งกำลังตามหลักสมานัตตตา

คำว่า สมานัตตตา คือ การนำตนเข้าไปเชื่อมสมานกับคนอื่น หรือการวางตนให้เสมอดันเสมอปลายกับคนอื่นไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ร่วมสถาบันต่างๆ ในอาฬวกสูตรตอนที่พระองค์ไปทรมานอาฬวกยักษัร่าย พระองค์ทรงทำตามที่ยักษัร่าย คือ ยักษัร่ายให้ทำอะไร พระองค์ก็ทำตาม คือ ตอนแรกพระองค์ประทับอยู่ในที่พักของยักษัร่าย ยักษัร่ายสั่งให้พระองค์ออกมาจากที่พัก พระองค์ก็เสด็จออกมา ยักษัร่ายสั่งให้พระองค์เข้าไป พระองค์ก็เสด็จเข้าไป ทำอย่างนี้ถึงสามครั้งครั้งที่สี่ยักษัร่ายพระองค์เหมือนเดิมแต่พระองค์ไม่ยอมทำตามแล้วบอกกับยักษัร่ายว่า เธอจะทำอะไรก็ทำฉันจะไม่ออกไปอีกแล้ว ยักษัร่ายพูดว่า เขาจะจับพระองค์ที่เท้าแล้วขว้างไปปากฝั่งมหาสมุทรด้านโน้น พระองค์ตรัสว่า ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก พระองค์ยังไม่เห็นใครที่จะทำกับพระองค์ได้อย่างนั้นว่าแล้วจึงสั่งให้ยักษัร่ายทำในสิ่งที่อยากทำ ยักษัร่ายเห็นว่าคงทำอะไรพระพุทธรเจ้าไม่ได้จึงถามปัญหากับพระองค์ พระองค์แก้ปัญหาได้จนทำให้อาฬวกยักษัร่ายพอใจและยอมเป็นสาวก^{๘๙}

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า การลดความต้องการในส่วนของตนแล้วไปเพิ่มให้คนรอบข้างสามารถทำให้คนไม่ดีกลายเป็นคนดีได้ ถึงแม้ว่าผู้ที่เราจะเพิ่มให้นั้นมีเจตนาไม่ดีก็ตาม การทำอย่างนั้นประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ดังอาฬวกยักษัร่ายนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึงสมานัตตตาไว้ว่า สมานัตตตา หมายถึง ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตน เสมอดันเสมอปลาย ใหความเสมอภาค ปฏิบัติสม่าเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุข ทุกข คือ รวมทุกข์รวมสุข รวมรับรู้แก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขรวมกัน^{๙๐}

คุณ โทษันธ กล่าวถึงสมานัตตตาไว้ว่า สมานัตตตา แปลว่า มีตนเสมอดันเสมอปลาย คือ รู้จักวางตนเหมาะสมกับฐานะที่ควรจะเป็นหรือที่ตนเป็น^{๙๑}

^{๘๙} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๙๑/๕๔๕.

^{๙๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, หน้า ๑๑.

^{๙๑} คุณ โทษันธ, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, หน้า ๒๕-๒๘.

ปรีชา นันทาภิวัฒน์ น.อ.(พิเศษ) กล่าวถึงสมานัตตตาไวว่า สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอตนเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอ กันในชนทั้งหลาย^{๙๒}

บุญสิริ ขวลิตรจรัส กล่าวถึงสมานัตตตาไวว่า สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอตนเสมอปลาย ซึ่ง หมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบ ของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือพระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง^{๙๓}

บรรเทิง พาวิจิตร กล่าวถึงสมานัตตตาไวว่า สมานัตตตา คือ วางตนสม่ำเสมอ เสมอตนเสมอปลาย ปฏิบัติ สม่ำเสมอกัน ในชนทุกชั้นวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมใหญ่ทุกทาง^{๙๔}

อุดม เขยกิจวงศ์ และ กนิษฐาณ แปนสุวรรณ กล่าวถึงสมานัตตตาไวว่า สมานัตตตา คือ การวางตนให้เหมาะสม เสมอตนเสมอปลาย ไม่ทำให้เกิดชนชั้นขึ้น^{๙๕}

สมานัตตตา คือ การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อผู้บังคับบัญชาไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า มีทุกขรวมทุกขมีสุข รวมเสพ หรือ ไม่ชำนอง ไม่พองนาย ไม่ขายเพื่อน ผู้บังคับบัญชาต้องกลารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติ ตามคำสั่งของตน ผู้บังคับบัญชาต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง ตัวอย่างคนที่มีสมานัตตตาก็คือคนที่เป้นเพื่อนตายในโคลงบทนี้

เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว	แขนงหนี
หางาย หลายหมื่นป	มากไค
เพื่อนตาย ถายแทนซี-	วาวาตม
หายาก ฝากผีไซ	ยากแท้จักหา ^{๙๖}

กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักสมานัตตตา โดยผู้บังคับบัญชาปฏิบัติตนเสมอตนเสมอปลายกับผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน มีการปฏิบัติตนเหมาะสมแก่ฐานะของตน ผู้บังคับบัญชาเป็นแบบอย่างสร้างความเป็นภาวะผู้นำ ผู้บังคับบัญชาทำตนเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ถือตัวเย่อหยิ่งกับผู้ใต้บังคับบัญชา มีการวางตนเหมาะสมกับกำลังพลตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ผู้บังคับบัญชาได้วางกฎระเบียบการให้กำลังพล

^{๙๒} ปรีชา นันทาภิวัฒน์, น.อ.(พิเศษ), พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๔๓.

^{๙๓} บุญสิริ ขวลิตรจรัส, ธรรมโอสธ, หน้า ๒๓-๓๑.

^{๙๔} บรรเทิง พาวิจิตร, การปกครองตามแนวพุทธศาสตร์, หน้า ๓๕-๓๖.

^{๙๕} อุดม เขยกิจวงศ์ และ กนิษฐาณ แปนสุวรรณ, พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า ๑๑๕.

^{๙๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๗๐-๗๕.

พ้นจากงานอย่างเหมาะสม มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาก่อนมีการโยกย้าย เปลี่ยนตำแหน่งตามความสามารถของกำลังพลอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนากำลังพลอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๓.๓ การสร้างแนวทางการบริหารงานด้านยุทธการตามหลักอิทธิบาท ๔

การสร้างแนวทางการบริหารงานด้านยุทธการตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักฉันทะ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิริยะ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักจิตตะ และการบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิมังสา

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารงานในกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ซึ่งอาชีพทหารเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเป็นทหารนั้นมีความลำบากกว่าอาชีพอื่นๆ ฉะนั้นกำลังพลควรมีหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการบริหารงานของตน ดังพระพุทธพจน์ว่า

ปฏิรูปการี ชูรวา อุภูฏาตา วินทเต ธนั
คนขยันเอาการเอางาน กระทำเหมาะสม ย่อมหาทรัพย์ได้^{๙๗}

เมื่อกำลังพลมีงานทำเป็นหลักเป็นฐาน ตั้งใจทำงาน ย่อมมีโอกาสสร้างรายได้ ดังนั้นกำลังพลผู้มีความขยัน ย่อมไม่ปล่อยให้ตนเป็นคนว่างงาน ย่อมประกอบอาชีพสุจริต และหากมีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพของตน มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับงานที่ตนกระทำอยู่เป็นอย่างดี เอาใจใส่ดูแลงานให้มีประสิทธิภาพ กำลังพลนั้นย่อมจะได้รับผลตอบแทนที่ดีและคุ้มค่าด้วย และจะต้องอาศัยหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพทหาร ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอิทธิบาท ๔^{๙๘} คือ ธรรมแห่งความสำเร็จที่ใช้ในการทำงานมีอาชีพทหาร เป็นต้น ๔ ประการ

๓.๓.๑ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักฉันทะ

การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักฉันทะ ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุ เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมานธิปธานสังขาร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต สมาธินี้เรียกว่าฉันทสมานธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิดพยายาม พิจารณาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม พิจารณาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ทำฉันทะให้เกิดพยายามพิจารณาความเพียรประคอง

^{๙๗} ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๘๙/๕๔๔.

^{๙๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๐.

จิตไว้ ทำความเพียร เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม
ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความ
ภิญโญยิ่ง ความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรม
เหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้น
เข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนั้นว่า ฉันท สมาธิปธานสังขารด้วยประการฉะนี้”^{๙๙}

ฉันทะเป็นอย่างไร คือ ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด
ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ สมาธิเป็นอย่างไร คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต
ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ
สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขารๆ เป็นอย่างไร คือ การปรารภ
ความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุทธาหะ ความ
ทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ห้อยถอยความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้ง
ธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยทริย วิริยพละ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า
ปธานสังขาร ภิกษุ เป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึง
แล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยฉันทะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึง
เรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๑๐๐}

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้
ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น
คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญูณขันธ ของบุคคลผู้บรรลุธรรม
เหล่านั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้นด้วยเหตุนี้ จึง
เรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๑๐๑}

คำว่า ฉันทะ^{๑๐๒} หมายถึง กำลังพลมีความรักงานคือ พึงใจกับอาชีพทหารที่ตนทำอยู่
อันดับแรกต้องสำรวจตนเองว่า มีความชอบหรือศรัทธาทางด้านใด แล้วมุ่งไปในเส้นทางนั้น อาจ
เริ่มต้นง่ายๆ ด้วยการตั้งคำถามกับตัวเอง เราทำงานเพื่ออะไร เรามีความสุขหรือไม่หากงานที่ทำอยู่
ไม่ใช่งานที่ตนรัก เราจะได้มีเวลาค้นหาและปรับเปลี่ยนตัวเองหรือปรับศรัทธาของตัวเอง ให้เข้ากับ
งานที่ทำอยู่ อย่างไรก็ตาม เชื่อว่างานแต่ละอย่างนั้น ไม่มีทางที่ใครจะชื่นชอบไปทั้งหมดทุก
กระบวนการ ดังนั้น ถ้าพอใจที่จะทำและมีความสุขกับงานเชื่อว่างานที่คุณทำอยู่ต้องออกมาดีแน่ๆ

^{๙๙} ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๔),
หน้า ๒๒๘.

^{๑๐๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๗/๒๕๔.

^{๑๐๑} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๘/๒๕๕.

^{๑๐๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๑๙๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยม สมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งงานนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความ ฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ ขอบเขต ถ้าสามารถปลูกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรัก แพ้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย^{๑๐๓}

แสงอรุณ โปรงธุระ กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้นและ ทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร^{๑๐๔}

วิเชียร ชาบุดรบุญทริก กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจ ความยินดี หรือความเต็มใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง^{๑๐๕}

พิฑูร มลิวัลย์ กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรัก ในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ) ^{๑๐๖}

จารุมาศ เรืองสุวรรณ กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า ฉันทะเป็นหลักแห่งการประกอบกิจการงาน ใดๆ ให้สำเร็จประกอบด้วยฉันทะ คือ ความพอใจและรักที่จะทำในงานนั้นๆ^{๑๐๗}

^{๑๐๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

^{๑๐๔} แสงอรุณ โปรงธุระ, **พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการสถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๒๘-๒๒๙.

^{๑๐๕} วิเชียร ชาบุดรบุญทริก, **พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

^{๑๐๖} พิฑูร มลิวัลย์, **แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๐๗} จารุมาศ เรืองสุวรรณ, พันเอก, “การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทองทัพบก”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวถึงฉันทะให้คำแปลของอิทธิบาท ๔ ไว้ ๒ ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อปฏิบัติ ที่ให้รู้ฤทธิ์ อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ และได้ให้ความหมาย อิทธิบาท ๔ ไว้ดีกว่า เป็นคุณให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น^{๑๐๘}

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำกิจใดๆ เพื่อที่ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา^{๑๐๙}

ดังนั้น การบริหารงานด้านยุทธการของกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ มีปัญหาและอุปสรรคโดยเฉพาะด้านการฝึกของเหล่าทหารสื่อสารซึ่งมีกำลังพลและยุทธโปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการวางข่ายครอบคลุมพื้นที่ที่รับผิดชอบทั้งหมด ขาดแคลนเครื่องมือ มีเวลาการฝึกน้อย ไม่น่าจะมีขีดความสามารถในการใช้เครื่องสื่อสารรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาเหล่านี้ กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรนำหลักฉันทะในอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงาน เพื่อให้กำลังพลผู้ปฏิบัติหน้าที่มีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากรู้อยากเห็น อยากทำสิ่งๆ นั้นให้สำเร็จ อยากรู้อยากเห็นนั้นบรรลุถึงจุดหมาย

๓.๓.๒ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิธีะ

การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิธีะ โดยที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักอิทธิบาทที่เกี่ยวกับวิธีะที่เรียกว่า วิธีสมาธิปธานสังขารไว้ว่า

“ภิกษุ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิธีสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำความเพียรให้เป็นอธิปัตถิแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้เรียกว่า วิธีสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาป อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อสร้างกุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สับสน ความภักดียิ่งความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร วิธีสมาธิและปธาน

^{๑๐๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๑๐๙} ปริญญ์ จงวัฒนา, **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิลปสยามบรรจภัณฑ์ และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

สังขาร ดังกล่าวนานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกันย่อมถึงซึ่งอันนั้นว่า วิริยสมาธิ
ปธานสังขาร อย่างนี้”^{๑๑๐}

วิริยะ เป็นเป็นอย่างไร คือ การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า
วิริยสมาธิเป็นอย่างไร คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่าย
ไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ
อันใด นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นอย่างไร คือ การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ อันใด นี้
เรียกว่า ปธานสังขารภิกษุ เป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ประกอบแล้ว ด้วยวิริยะ สมาธิ และปธานสังขาร
ดังกล่าวนานี้ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า ประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร อย่างนี้^{๑๑๑}

คำว่า วิริยะ^{๑๑๒} หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรกับการทำหน้าที่ทหารที่ตนทำอยู่ งานทุก
อย่างจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความวิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำคุณ
ไปสู่ความสำเร็จได้ ยิ่งกำลังพลขยันเท่าไรผลตอบแทนที่คุณจะได้รับมันก็มีมากเท่านั้น ที่สำคัญความ
วิริยะจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรักในงานจากฉันทะนั่นเอง และความวิริยะไม่ใช่การทำงานแบบเอาเป็น
เอาตาย แต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองต่างหาก ทั้งนี้มีข้อน่าสังเกตสำหรับคนทำงานร่วมกันคือ จะต้อง
ขยันด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้อง ยิ่งผู้เป็นหัวหนายิ่งสำคัญมาก ถ้าเป็นคนเกียจคร้าน ลูกน้องก็มักไม่
ขยันตาม ถ้าหัวหนามีความขยันในหน้าที่การงานของตนจะสามารถดึงดูดลูกน้องให้ขยันขันตามหัวหน้า
ไปด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ไกล่ถึงวิริยะไว้ว่า วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้ว
กล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมี
คุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มี
อุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะ
เอาชนะให้ได้ ำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาท างานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม
จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง ฟุ้งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธาน
สังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน^{๑๑๓}

แสงอรุณ โปรงธุระ กล่าวถึงวิริยะไว้ว่า วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่น
กระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้ม แข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย^{๑๑๔}

^{๑๑๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๙/๒๙๕.

^{๑๑๑} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๐/๒๙๖.

^{๑๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๑๙๘.

^{๑๑๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

^{๑๑๔} แสงอรุณ โปรงธุระ, **พุทธศาสน์**, หน้า ๒๒๘-๒๒๙.

วิเชียร ชาบุตรบุญทริก กล่าวกล่าวถึงไว้ว่า วิริยะ ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับการกระทำนั้นๆ โดยไม่มีคำว่าท้อแท้หรือเบื่อหน่าย^{๑๑๕}

พิฑูร มลิวัดย์ กล่าวถึงวิริยะไว้ว่า วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)^{๑๑๖}

จารุมาศ เรื่องสุวรรณ ได้กล่าวถึงวิริยะไว้ว่า วิริยะ คือ ความพากเพียรในการทำงานอย่างไม่ย่อท้อจนงานสำเร็จ^{๑๑๗}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้คำแปลของวิริยะของอิทธิบาท ๔ ไว้ ๒ ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อปฏิบัติ ที่ให้รู้ฤทธิ์ อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ และได้ให้ความหมายอิทธิบาท ๔ ไว้ดีกว่า เป็นคุณให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ได้แก่ วิริยะ คือ ความเพียร^{๑๑๘}

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวถึงวิริยะไว้ว่า วิริยะ ความเพียร คือ มีความขยันหมั่น เพียรที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้ แล้วและได้มีความพอใจ พึงใจ กระทำแล้วให้สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา^{๑๑๙}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรนำหลักวิริยะในอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงานด้านยุทธการ ซึ่งมีปัญหาด้านการข่าว คือ การรับส่งข่าวที่ใช้เวลามาก มีขั้นตอนการปฏิบัติหลายขั้นตอน เสียเวลาในการเข้าและถอดรหัสค่อนข้างมาก และปัญหาด้านการฝึก จึงควรนำหลักวิริยะในอิทธิบาท ๔ มาใช้ เพื่อให้กำลังพลผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความเพียร ความอดทน อดทนบากบากบั่น ก้าวไปใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นประสบผลสำเร็จ

๓.๓.๓ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักจิตตะ

การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักจิตตะ โดยพระพุทธองค์ตรัสถึงหลักอิทธิบาทที่เกี่ยวกับจิตตะ เรียกว่า จิตตสมาธิปธานสังขารไว้ว่า

“ภิกษุ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุ ทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต สมาธินี้ เรียกว่าจิตตสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม พยายามความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่

^{๑๑๕} วิเชียร ชาบุตรบุญทริก, พุทธศาสน์, หน้า ๑๒๖.

^{๑๑๖} พิฑูร มลิวัดย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๑๗} จารุมาศ เรื่องสุวรรณ, พันเอก, “การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๓๕.

^{๑๑๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๙.

^{๑๑๙} ปริญญ์ จงวัฒนา, พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร, หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิดขึ้น พยายาม บรรเทาความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภิญโญยิ่ง ความไพบูรณ์ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่าปธานสังขาร จิตตสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้น เข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนั้นว่า จิตตสมาธิปธานสังขาร อย่างนี้”^{๑๒๐}

จิต เป็นอย่างไร คือ จิต มโน มานัส มโนวิญญูณธาตุที่สมกัน อันใด นี้เรียกว่า จิต สมาธิ เป็นอย่างไร คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไร การบรรเทาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุ เป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ประกอบแล้ว ด้วยจิต สมาธิ และปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุ นั้น จึงเรียกว่าประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร อย่างนี้”^{๑๒๑}

คำว่า จิตตะ^{๑๒๒} หมายถึง ความเอาใจใส่รับผิดชอบกับการทำหน้าที่ที่ตนทำอยู่ จิตใจที่จดจ่อกับงานล้วนเกิดผลดีต่องานที่ทำ จิตตะเป็นธรรมะที่แสดงถึงสติความรอบคอบและความรับผิดชอบที่จะตามมา ซึ่งในสังคมการทำงานปัจจุบันนี้ มุ่งเน้นแย่งชิงตำแหน่งกันจนลืมนึกไปว่า งานที่ตนเองต้องรับผิดชอบนั้นคือสิ่งใดกันแน่ จิตตะจึงมีความสำคัญในการทำงานของกำลังพลโดยไม่วอกแวกออกไปนอกกลุ่มนอกทาง ดังนั้น เมื่อกำลังพลมีทั้งฉันทะและวิริยะแล้ว จิตตะจะเป็นเสมือนรั้วของเส้นทางที่ไม่ให้ไขว่เขวออกนอกทางสู่ความสำเร็จได้ พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้เป็นนักตรวจสอบการงาน คือให้มีจิตตะแล้วตรัสว่าควรตรวจตรางานของตนเองทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ได้ทำ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝึกฝน ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิด เรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนอน ลืมกิน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝึกฝนเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียร สร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย”^{๑๒๓}

^{๑๒๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๒/๒๙๗.

^{๑๒๑} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๒๙๗.

^{๑๒๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๑๙๘.

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

แสงอรุณ โปรงธุระ กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำ
สิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ^{๑๒๔}

วิเชียร ชาบุตรบุญทริก กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า จิตตะ ความสนใจ เอาใจใส่ หรือตั้งใจในการ
กระทำนั้นๆ อย่างจริงจัง โดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ^{๑๒๕}

พิฑูร มลิวัลย์ กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า จิตตะ ความเอาใจฝึกฝนในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำ
สิ่งใดทำด้วยความรู้จัก ไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบสาเหตุด้วยความ
รอบคอบ (เข้าถึง)^{๑๒๖}

จารุมาศ เรืองสุวรรณ กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า จิตตะ คือ การตั้งใจทำงานหมั่นตรวจตรางาน
อยู่เสมอ เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำไม่เอาใจไปคิดในเรื่องอื่น^{๑๒๗}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้คำแปลของจิตตะในอิทธิบาท ๔ ไว้ ๒ ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อ
ปฏิบัติ ที่ให้รู้ฤทธิ์ อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ และได้ให้ความหมายอิทธิ
บาท ๔ ไว้ดีกว่า เป็นคุณให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ได้แก่ จิตตะ คือ การเอาใจใส่^{๑๒๘}

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า จิตตะ จิตจดจ่อ คือ มีสติมีสมาธิในการทำ
กิจใดๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้วได้มี ความพอใจ พึงใจก่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็
ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญา และสมาธิไม่หันเหไปทางอื่น การกระทำกิจนั้นๆ ให้
สำเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา^{๑๒๙}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรนำหลักจิตตะในอิทธิบาท
๔ มาใช้ในการบริหารงานด้านยุทธการ ซึ่งมีปัญหาของระบบและเครื่องมือสื่อสาร คือ งบประมาณที่
ได้รับนั้นมีจำนวนค่อนข้างต่ำมากเกินไป ผู้ที่รับผิดชอบยังไม่เข้าใจระบบพอ กองพันทหารสื่อสารที่
๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ จึงควรนำหลักจิตตะในอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงานเพื่อใช้
แก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ คือ ทำให้กำลังพลผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ คือความมีจิต
ผูกพันจดจ่อต่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน กำลังพลผู้รับผิดชอบที่ยังไม่
เข้าใจระบบเมื่อนำหลักจิตตะมาใช้ ก็จะทำให้มีความคิดจดจ่อ เอาใจใส่ และผู้บังคับบัญชาหรือส่วน

^{๑๒๔} แสงอรุณ โปรงธุระ, พุทธศาสน์, หน้า ๒๒๘ - ๒๒๙.

^{๑๒๕} วิเชียร ชาบุตรบุญทริก, พุทธศาสน์, หน้า ๑๒๖.

^{๑๒๖} พิฑูร มลิวัลย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๒๗} จารุมาศ เรืองสุวรรณ, พันเอก, “การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีวะช่างตามหลักอิทธิบาท
๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทองทัพบก”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๓๕.

^{๑๒๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๙.

^{๑๒๙} ปริญญ์ จงวัฒนา, พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร, หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

งานที่จัดสรรงบประมาณเมื่อนำหลักจิตตะมาใช้ก็จะทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการสื่อสารของเหล่าทหารสื่อสาร เห็นควรที่จะจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการบริหารงาน

๓.๓.๔ การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิมังสา

การบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิมังสา กล่าวถึงการบริหารงานด้านยุทธการตามหลักวิมังสา โดยที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักอิทธิบาทที่เกี่ยวกับวิมังสา ที่เรียกว่า วิมังสาสมาธิปธานสังขารไว้ว่า

“ภิกษุ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำปัญญาให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้เรียกว่าวิมังสาสมาธิ ภิกษุนั้นทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปราปรกความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปราปรกความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภิญโญยิ่งความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวะธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร

วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนั้นว่า วิมังสาสมาธิปธานสังขาร อย่างนี้”^{๑๓๐}

วิมังสา เป็นอย่างไร คือ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ อันใด นี้เรียกว่า วิมังสา

สมาธิ เป็นอย่างไร คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นอย่างไร คือ การปราปรกความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่าปธานสังขาร ภิกษุ เป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ประกอบแล้วด้วยวิมังสา สมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร อย่างนี้”^{๑๓๑}

คำว่า วิมังสา^{๑๓๒} การพินิจพิเคราะห์และใช้ปัญญาตรวจสอบหน้าที่การงานที่ตนทำอยู่ สุดยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ วิมังสา แปลว่า การพินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิดไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้จะรักงานแค่ไหน บากบั่นเพียงใด หรือเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลาแต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณาการงานด้วยแล้ว ผลที่สุดการงานก็คั่งค้างและผิดพลาดจนได้ กำลังพลอาจลองทบทวนตัวเองบ้าง ว่าวันนี้ทั้งวันเราทำอะไรบ้าง

^{๑๓๐} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๕/๒๔๘.

^{๑๓๑} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๖/๒๔๘.

^{๑๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๑๙๘.

สรุปกับตัวเองว่าทำเพื่ออะไร เราจะได้มีกำลังใจต่อไปในวันต่อไป และไม่ทำผิดซ้ำซากอีกเช่นเดิม พร้อมกันนั้นเราจะสามารถเห็นหนทางได้ว่าเส้นทางไหนที่จะนำเราสู่ความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงวิมังสาไว้ว่า วิมังสา แปลว่า ความสอบสวน ไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำรู้จัก ทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมี วิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ เหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วกแวก และมีกำลัง เรียกว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ^{๑๓๓}

แสงอรุณ โปรงธุระ กล่าวถึงวิมังสาไว้ว่า วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๑๓๔}

วิเชียร ชาบุตรบุญทริก กล่าวถึงวิมังสาไว้ว่า วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหา อุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลว่าผลที่ปรากฏนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร มิใช่ขยันทอย่างโง่ๆ^{๑๓๕}

พิฑูร มลิวัลย์ กล่าวถึงวิมังสาไว้ว่า วิมังสา ความหมั่นตรึงตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)^{๑๓๖}

จารุมาศ เรืองสุวรรณ กล่าวถึงวิมังสาไว้ว่า วิมังสา คือ การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับงานที่ทำ ใช้สติปัญญาคิดใคร่ครวญข้อดีข้อเสีย และปรับแก้อย่างมีเหตุผล^{๑๓๗}

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

^{๑๓๔} แสงอรุณ โปรงธุระ, **พุทธศาสน์**, หน้า ๒๒๘ - ๒๒๙.

^{๑๓๕} วิเชียร ชาบุตรบุญทริก, **พุทธศาสน์**, หน้า ๑๒๖.

^{๑๓๖} พิฑูร มลิวัลย์, **แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี**, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๓๗} จารุมาศ เรืองสุวรรณ, พันเอก, “การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทองทัพบก”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, หน้า ๓๕.

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้คำแปลวิมังสาในอิทธิบาท ๔ ไว้ ๒ ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อปฏิบัติ ที่ให้รู้ฤทธิ์ อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ และได้ให้ความหมายอิทธิบาท ๔ ไว้ดีกว่า เป็นคุณให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ได้แก่ วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน^{๑๓๘}

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวถึงวิมังสาไว้ว่า วิมังสา ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พินิจพิจารณาเมื่อกระทำสิ่งใดๆ แล้วย่อมประสบปัญหาใหญ่บ้างเล็กบ้าง ก็ต้องใช้การใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ เหล่านั้นด้วยอุบาย ปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มาเป็นข้อเปรียบเทียบเชิง กระทบ เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้และทำการทดสอบทดลอง สามารถให้ผลได้จริงตาม ที่ตั้งข้อสมมติหรือไม่ กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแนใจจนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตามปรารถนาตั้งใจ^{๑๓๙}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรนำหลักวิมังสาในอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงานด้านยุทธการ ซึ่งมีปัญหาด้านการปฏิบัติการสื่อสารสนาม คือ ต้องอาศัยระบบสื่อสารปกติเป็นหลักเพราะว่ากองทัพบกไม่สามารถจัดตั้งข่ายสื่อสารสนามได้ เนื่องจากทั้งกำลังพลและเครื่องมือมีไม่เพียงพอ และการรักษาความปลอดภัยทางการสื่อสารของการใช้วิทยุ กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ จึงควรนำหลักวิมังสาในอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงานเพื่อใช้แก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ คือ ทำให้กำลังพลผู้ปฏิบัติหน้าที่มีการใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล เพื่อให้การบริหารงานนั้นสำเร็จ หากทำงานโดยเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุ่งงานก็คั่งค้างและผิดพลาดจนได้

๓.๔ การสร้างแนวทางการบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักพรหมวิหาร ๔

การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักเมตตา การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักกรุณา การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักมุทิตา และการบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักอุเบกขา ดังที่พระพุทธร่องค์ตรีสถิงพรหมวิหาร ๔ กับโทณะพราหมณ์ไว้ในอังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาตว่า โทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยพรหมอย่างไร คือ พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดามีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติเขาประพฤติกิโมการพรหมจรรย์เรียนมนตอยู่ตลอด ๔๘ ปยอสมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียวไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหาอันนั้นอย่างไรคือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกลสิกรรมพาณิขกรรมโครักขกรรม การเพนนกรบ การรับราชการศิลปะ

^{๑๓๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๙.

^{๑๓๙} ปริญญ์ จงวัฒนา, พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร, หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

อย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอภรพยหรั บุษบาจารย์แกอาจารย์
แล้ว ปลงผมและหนวดงูหมผากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้มีใจประกอบด้วย
เมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ และทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้อง
ล่าง เบื้องขวางแผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าในทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพศาลถึง
ความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ต่อไปมีใจประกอบด้วยกรุณา
ประกอบด้วยมุทิตา ประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไปด้วยทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกันตามนัย
นี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวางแผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วย
อุเบกขาอันไพศาลถึงความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญพรหม
วิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลก โทณะ พรหมณเปนผู้วาเสมอด้วย
พรหมอย่างนี้^{๑๔๐}

คำว่า พรหมวิหาร^{๑๔๑} หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอัน
ประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักเพื่อกำกับความประพฤติ^{๑๔๒}
บางครั้งท่านเรียก พรหมวิหาร อีกชื่อหนึ่งว่า อัปปมัญญา หมายถึง ธรรมที่พึงแผ่ออกไปในสัตว์และ
มนุษย์ทั้งหลาย โดยมีจิตสม่ำเสมอทั่วกัน ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต ตั้งใจความแห่งพระบาลีว่า
ความเป็นพรหมวิหารในคุณชาติมีเมตตาเป็นอาทินันพิงทราบ (ว่าเป็น) เพราะอรรถว่า เป็นธรรม
ประเสริฐ และเพราะมีความเป็นธรรมหาโทษมิได้ แท้จริง ธรรมเหล่านั้น จัดว่าเป็นวิหารธรรมอัน
ประเสริฐเพราะภาวะที่เป็นความปฏิบัติชอบในสัตว์ทั้งหลาย อนึ่ง พรหมทั้งหลายเป็นผู้มีจิตหาโทษ
มิได้อยู่ฉันใด พระโยคีทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ก็เป็นผู้มีจิตเสมอด้วยพรหมอยู่แท้นั้น
เพราะเหตุฉะนั้น ธรรมเหล่านั้น ท่านจึงเรียกว่าพรหมวิหาร เพราะอรรถว่าเป็นธรรมประเสริฐ และ
ความเป็นธรรมหาโทษมิได้^{๑๔๓}

ในพระสูตรต้นปิฎกและอรรถกถาระบุความหมายของคำว่า “พรหม” ไว้ว่า “พรหมาติ มา
ตาปิตโร” (มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร) คำว่า พรหม เป็นชื่อของท่านผู้ประเสริฐ และมารดาบิดา
ได้ชื่อว่าพรหม เพราะท่านประพฤติคุณธรรม ๔ ประการที่เรียกว่า พรหมวิหาร ^{๑๔๔} ซึ่งมีการแปลไว้
หลายความหมาย เช่น

(๑) ที่ประทับแห่งพรหม

(๒) โลกสวรรค์

^{๑๔๐} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๓๑๘.

^{๑๔๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๖.

^{๑๔๒} พระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘.

^{๑๔๓} วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๒๖๘/๓๕๒.

^{๑๔๔} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๒๗.

- (๓) สภาวะสูงสุด
- (๔) ความเป็นอยู่ที่ยอดเยี่ยม
- (๕) ทิพยารมณ์
- (๖) อัปมัญญา ^{๑๔๕}

ตามคำอธิบายของพระพุทธโฆษาจารย์ คำว่า “พรหม” หมายถึง “ยอดเยี่ยม” “ดีเลิศ หรือสูงสุด”^{๑๔๖} ซึ่งแสดงถึงสภาวะที่ไม่ผิดพลาดสะอาดและบริสุทธิ์จัดเป็นภาวะของพรหมที่ดีที่สุดด้วย เหตุผล คือเป็นความประพฤติที่เหมาะสมและสมบูรณ์ของคนหนึ่งๆ ที่มีต่อบุคคลอื่น กล่าวโดยสรุป พรหมวิหารมี ๒ ความหมายคือ

(๑) พรหม หมายถึง ผู้ที่อยู่ในพรหมโลก อันได้แก่พระพรหมทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ภายใต้ อิทธิพลความคิดที่บริสุทธิ์ ดังนั้น ผู้ปฏิบัติกัมมฐานที่ได้เจริญภาวนาโดยเพ่งถึงพระพรหม ย่อมดำรงชีพอยู่เหมือนพระพรหม^{๑๔๗}

(๒) วิหาร หมายถึง แบบแห่งการดำรงชีพที่บริสุทธิ์ทางศาสนา เช่นคำว่า “ทิพวิหาร” ซึ่งหมายถึงการดำรงชีพอย่างเทพหรือชีวิตในสวรรค์ และ “อริยวิหาร” ซึ่งหมายถึงการดำรงชีพที่ประเสริฐ นอกจากนี้ ท่านยังอธิบายว่าคำว่า “พรหม” หมายถึง ผู้ประเสริฐ คำว่า “วิหาร” หมายถึง ความเป็นอยู่ประเสริฐด้วยอัปมัญญา ^{๑๔๘} เมื่อกล่าวรวมกันจึงหมายถึงความเป็นอยู่ที่ประเสริฐของบุคคลผู้ประเสริฐชื่อว่าพรหมวิหาร^{๑๔๘} พรหมวิหาร มีองค์ประกอบ ๔ ประการ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักเมตตา

การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักเมตตา ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายไวว่า เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีมีไมตรีต่อ ประชาชนหรือผู้ใดปกครองกล่าวคือ ปรารถนาให้เขาเหล่านั้นมีความสุข^{๑๔๙} คำว่า เมตตา^{๑๕๐} หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาให้คนอื่นมีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้าและเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนัด เช่น ความรักระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา คุณค่าของการเจริญเมตตาพรหมวิหารนี้ เห็นที่เห็นๆ คือว่า หากมนุษย์ซึ่งเป็นแต่ละหน่วยของสังคมและประเทศชาติ มีเมตตาพรหมวิหารต่อกันมาก

^{๑๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐.

^{๑๔๖} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๒๖๘/๓๕๒.

^{๑๔๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๔/๒๕๘.

^{๑๔๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๔/๒๕๘.

^{๑๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๕๐} ชุ.เถร.อ. (บาลี) ๒/๓๘๖/๙๘.

เพียงใด มนุษย์ก็ยังมีแต่ความสันติสุขและร่มเย็นเพียงนั้น นอกจากนี้ การเจริญเมตตาภาวนาเป็นประจำ ยังเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลดีในการดำเนินชีวิตอีกมาก จะหลับอยู่ก็เป็นสุข จะตื่นอยู่ก็เป็นสุข หากยังไม่ได้บรรลุผล เมื่อละโลกไปแล้ว ย่อมไปสู่สุคติภพ มีโลกมนุษย์หรือเทวโลกเป็นต้น และหากยังไม่เสื่อมจากฉนวน ย่อมไปบังเกิดในพรหมโลกดังพระพุทธรูปที่ทรงแสดงไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่นโดยลำดับ สังสมดีแล้ว ปราปรกด้วยดีแล้ว พึงหวังอันสงส์ ๑๑ ประการ คือ

- ๑) ย่อมหลับเป็นสุข
- ๒) ย่อมตื่นเป็นสุข
- ๓) ย่อมไม่ฝันลามก
- ๔) ย่อมเป็นที่รักแห่งมนุษย์
- ๕) ย่อมเป็นที่รักแห่งมนุษย์ทั้งหลาย
- ๖) เทวดาทั้งหลายย่อมรักษา
- ๗) ไฟ ยาพิษ ศัสตรา ย่อมไม่กล้ากราย
- ๘) จิตย่อมตั้งมั่นโดยรวดเร็ว
- ๙) สีสหน้าย่อมผ่องใส
- ๑๐) เป็นผู้ไม่หลงใหลทำกาละ
- ๑๑) เมื่อไม่แทงตลอดคุณอันยิ่ง ย่อมเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก^{๑๕๑}

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกล่าวไว้ว่า “โลโก ปตัมภิกา เมตตา” แปลความว่า เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก เมตตา คือ ความรัก ความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารจะต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้นักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือสวนดีของเพื่อนร่วมงาน^{๑๕๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า เมตตาคือความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษยสัตว์ทั่วหน้า^{๑๕๓}

^{๑๕๑} อัง.เอกาทศก. (ไทย) ๒๔/๒๒๒/๓๗๐-๓๗๑.

^{๑๕๒} พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

^{๑๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า เมตตาคือความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารจะต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงานความรัก จะเกิดได้นักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือสวนดีของเพื่อนร่วมงาน^{๑๕๔}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวไว้ว่า เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอกคือยิ้มแย้มแจ่มใส และดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งๆ ขึ้นไป^{๑๕๕}

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ตรัสถึงเมตตา คือ ภาวะของจิตที่มีเอื้อโยไมตรี จิตคิดเกื้อกูลด้วยประโยชน์ปราศจากอาฆาต พยาบาท ซึ่งเครียดโกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบ แขนงขึ้น มองด้วยสายตาด้านแสดงถึงใจที่เอื้ออาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความมุงร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง เมตตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมขอหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นภายในจิต วิธีอบรมคือระงับใจมิให้โกรธ แค้น ขัดเคือง อาฆาตพยาบาท เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามสงบระงับเสียหัดคิดว่า ตัวเองรักสุข ต้องการความสุขฉันใดคนอื่นสัตว์อื่นก็ฉันนั้นเมื่อทำความสงบจากอาฆาตพยาบาท และทำไมตรีจิตมิตรใจให้เกิดขึ้นได้แล้วควรหัดแผ่จิตเช่นนั้นออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจง หรือไม่เจาะจงทั่วไปด้วยใจที่คิดปรารถนาสุขประโยชน์ดังเช่นคิดว่า “จงอย่ามีเวรอย่ามีเบียดเบียน อย่ามีทุกข์มีสุขรักษาตนให้สวัสดิ์เถิด” ภาวะของจิตที่มีความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป้นสุขยอมมีอยู่ในตน และในคนที่เป้นที่รักอยู่เป้นปกติแต่ยังเจือด้วยราคะเสนหาบาง เจือด้วยอาฆาตพยาบาทในผู้อื่นสัตว์อื่นบางนี่จึงนับว่า เป้นภาวะของจิตที่เป้นสามัญธรรมดา พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เป้นสามัญ ธรรมดาให้เป้นธรรม คือ เป้นคนเกื้อกูลขึ้นมา คือ ให้รักใคร่ปรารถนาสุขดังกล่าให้เป้นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไปมิให้คับแคบเฉพาะตนและคนซึ่งเป้นที่รักในวงแคบของตนหรือ จำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่จำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากอาฆาตพยาบาท ทั้งให้บริสุทธิ์จากราคะเสนหาด้วย เพราะอาฆาตพยาบาทที่เป้นศัตรูโหดจากเมตตา ราคะเสนหาเป้นศัตรูที่ไกลของเมตตาความรักใคร่ที่เป้นสามัญธรรมดาของโลกยอมเจือปนด้วยทั้งสองสิ่งนั้น

ทางปฏิบัติอบรมจึงต้องอบรมสิ่งที่มีอยู่เป้นธรรมดาโลกให้เป้นธรรมขึ้นมาให้เป้นเครื่องคุ้มครองโลกดังภาษิตที่ว่า “โลโก ปตถัมภิกา เมตตา เมตตาธรรมเป้นเครื่องคุ้มครอง โลก” ฉะนั้น จึงได้มีพุทธสุภาษิต ตรัสสอนไว้ให้ยกตนเป้นพยานหรือเป้นอุปมาแปลความหมายว่า “ตนเองหาคนด้วยใจไปทั่วทุกทิศก็มิพบว่าใครจะเป้นที่รักไปกวาตนในที่ไหนๆ ตนของคนอื่น ทั้งหลายก็เป้นที่รักของเขาเหมือนอย่างนั้น เพราะเหตุนี้ผู้ที่รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น” และให้ยกคนที่เป้นที่รักเป้นอุปมา

^{๑๕๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, หน้า ๗๖-๗๘.

^{๑๕๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระในบาน**, (กรุงเทพมหานคร: คณาจารย์ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

ว่า “พึงแพ้จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยเมตตา เหมือนอย่างเห็นคนผู้เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจแล้วเกิดไมตรีจิต มิตรรักใคร่ ฉะนั้น” ดังนั้นจึงควรหัดแผ่เมตตาเข้ามาหาตนเองก่อนแล้วจึงแผ่ไปให้คนอื่น ตั้งตนแก่คนที่เป็นที่รักเพราะจะแผ่ไปง่าย แล้วจึงแผ่ไปในคนที่เป็นคนกลางๆ แล้วจึงแผ่ไปในคนที่เป็นคนศัตรูไม่ชอบใจกันและให้เวทนาที่จะก่อให้เกิดราคะสีเนหาแก่คนที่ตายไปแล้วการแผ่เข้ามาในตนเองจะต้องมีตนเป็นพยานอ้างอิงดังกล่าวข้างตน พิจารณาจะเห็นได้ว่า ตนเองจะต้องมีสุขเพราะจิตใจสงบ ปราศจากอาฆาตพยาบาทเสียก่อน อาฆาตพยาบาทนั้นเหมือนไฟที่เผาใจตนเองให้ร้อนและแผ่ความร้อนไปถึงคนอื่นด้วย ฉะนั้น ตนเองจึงเป็นบุคคลที่ควรเมตตา และแผ่เมตตาเข้ามาดับไฟที่เผาใจนี้ลงเสียก่อน ประพรมลงไปด้วยน้ำคือเมตตา ซึ่งควรจะเปลี่ยนจิตใจภาวะที่ร้อนมาสู่ภาวะที่เย็นสนิทด้วยมิตรภาพ ไมตรีเมตตาจึงเป็นธรรมเครื่องที่ใจตนเองให้อยู่ เป็นสุขและแผ่ความเย็นความสุขออกไปถึงผู้อื่นอีกด้วยเมตตาไม่เพียงมีขอบเขตไม่เพียงมีระยะเวลาไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นไร ณ ที่แห่งใดในกาลไหน เมตตาพึงมีได้ อย่างเต็มเปี่ยมโดยปราศจากเพราะเมตตาไม่จำเป็นต้องอาศัยทรัพย์สินของเมตตา เป็นเรื่องของจิตใจโดยบริสุทธิ์แท้เมื่อมีจิตใจก็มี เมตตาได้ด้วยกันทุกคนและพึงมีเมตตาอย่างยิ่งด้วยกันทุกคน เพราะไม่เป็นการต้องลงทุนลงแรงอย่างใดเลยเพียงแต่น้อมใจลงให้อ่อนละมุน ไม่ใจแข็งใจดำเมื่อรู้เห็นอยู่ว่าเขาเป็นทุกข์เพียงแต่ น้อมใจลงปรารถนาให้เขาเป็นสุขโดยทั่วกันเท่านั้นเองก็ เป็นการแสดงเมตตาแล้ว^{๑๕๖}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรัก คือ ความปรารถนาดีมีไมตรีจิตต้องการความช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข^{๑๕๗}

แก้ว ขิดตะขบ กล่าวไว้ว่า เมตตาความรักใคร่ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุขคำว่า “เมตตา” หมายถึงความสนิทสนม คือความใคร่ที่เว้นจากราคะความกำหนัดใดแก่ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุขความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า^{๑๕๘}

วรญา ทองอุ้น กล่าวไว้ว่า เมตตา มีความรักใคร่ที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข หมายถึง พฤติกรรมมีความหวังดีเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไมตรีจิต สนิทสนมกับผู้อื่นหวังความดีงามแก่เขาอยากให้ความสุข ไม่อยากให้มีอันตรายจากความอาฆาตบาดหมางใจกันปรารถนาให้มีความสุขสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหวังให้เขาเจริญด้วยความรู้ ความสามารถอันเป็นทางให้เกิด

^{๑๕๖} สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี, **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๕-๒๐๔.

^{๑๕๗} บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๓.

^{๑๕๘} แก้ว ขิดตะขบ, **รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓-๙๔.

ลาภ ยศ และชื่อเสียง รักษาตนให้ได้รับความสุขโดยสวัสดิภาพ เมตตาธรรมเป็นเครื่องบำรุงอภัยภัย รอยใจให้จิตคิดเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่กันชำระล้างเสียซึ่งมลทิน คือความพยาบาท ความเห็นแก่ใด ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ประโยชน์ ถาดวงจิตมีเมตตาแล้วจะป้องกันความคิดวิปริตในทางทำลายไทราย ปายสีในทางเสียหายไม่เปนความจริงได้สังคมก็จะอยู่เปนสุขของการก็จะสามัคคี^{๑๕๙}

ดังนั้นกองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงาน ตามหลักเมตตา โดยผู้บังคับบัญชาควรมีความรัก ความปรารถนาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการให้ คำแนะนำ สั่งสอน หรืออบรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและความประพฤติที่เหมาะสมและดี งาม รวมถึงการใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เหมาะสมกับวัย งาน และความถนัด

๓.๔.๒ การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักกรุณา

การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักกรุณา โดยพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า กรุณา ความสงสารคือช่วยเหลือให้พระภิกษุหรือประชาชนให้พ้นจากความทุกข์โศกในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความเดือดร้อนของประชาชนรวมถึงสัตว์ทั้งหลาย ด้วย^{๑๖๐} คำว่า กรุณา หมายถึง ความ สงสารคิดช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์ โศกในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ คือ ความเอ็นดูพอใจในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้รับความสุขโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความปรารถนาที่จะ ให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ ก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ให้พิจารณาถึงความทุกข์ โศกหรือโรคร้ายที่ ตนเองหรือผู้อื่นได้รับอยู่ก็ดี หรือแม้แต่ภัยในวัฏฏะ^{๑๖๑} ได้แก่ กิเลสวัฏฏ กรรมวัฏฏ ที่เห็นมีอยู่ในสรรพ สัตว์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้บรรลุมรรค ผล นิพพานก็ดี เราก็ตั้งตนไว้เป็นพยานว่า เราปรารถนาที่จะพ้น ทุกข์และภัยเช่นนั้น ก็ขอให้ผู้อื่นหรือสรรพสัตว์อื่นทั้งหลายซึ่งเป็นที่รัก ที่ไม่รักไม่ชัง ที่เคยชัง และที่ เคยมีเวรต่อกัน ขอให้เขาเหล่านั้นจงพ้นจากความทุกข์ โศก โรค และเวรภัย ตลอดทั้งภัยจากวัฏฏะ เสียทั้งสิ้น โดยตั้งจิตอธิษฐานตั้งความปรารถนาไว้เสมอ สำหรับผู้ที่เจริญจิตตภาวนาแล้ว และได้เจริญ ภาวนาจนปัญญาเจริญขึ้น จากการที่ได้ทั้งรู้และทั้งเห็น อริยสัจ คือ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ และ มรรคสัจ^{๑๖๒} เพียงใด ก็จะมีเจริญเมตตาและกรุณาภาวนานี้ได้ผลมากและลึกซึ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่ง เพียงนั้น

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกล่าวไว้ว่า กรุณา คือ มีความสงสารคิดจะ ช่วยเหลือพ้นทุกข์ หมายถึง พฤติกรรมหวังดี เมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์รอนตทุกข์โดยยากก็รู้สึกสงสาร

^{๑๕๙} วรญา ทองอุณ, **มนุษย์สัมพันธ์ในองคการ**, (สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐ – ๒๑๒.

^{๑๖๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๖๑} ส.ส.อ. (บาลี) ๑/๑๘๔/๒๐๙.

^{๑๖๒} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๙๙/๒๙๐.

หวั่นใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์ กรุณาธรรมเป็นเครื่องปราบจิตใจไม่ให้คิดเบียดเบียนคนอื่นให้ได้รับความลำบากในการกระทำงานกิจกรรมต่างๆ ย่อมมีความลำบากทั้งกายและใจ มีความเห็นใจหาวิธีไม่ให้เกิดความลำบากแก่ผู้ทำงานด้วยการอำนวยความสะดวกสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้เต็มกำลังในการทำงาน^{๑๖๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ไฟใจในอันที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์^{๑๖๔}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจปรารถนาให้ผู้พ้นทุกข์เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรมผู้บังคับบัญชาต้องมีความสงสารและคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้นความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้บังคับบัญชาเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น^{๑๖๕}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวไว้ว่า กรุณาความสงสารความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์รวมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ต้องแสดงออกมาด้วยการช่วยเหลือเจือจุนด้วยความเต็มใจเสมอในทำนองสุขก็สุขด้วยนั่นเอง^{๑๖๖}

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ตรัสถึงกรุณา คือ ภาวะจิตใจที่หวั่นไหวไปเพราะความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เหมือนอย่างถ้าซื้อไก่จะซื้อทุกข์ของเขาคือจะช่วยทำความทุกข์ของเขาให้หมดสิ้นไป จึงมีโอกาสดที่ทนอยู่ไม่ได้ ต้องชวนช่วยช่วยเหลือเพื่อบำบัดความทุกข์ปราศจากความเบียดเบียนซ้ำเติม เห็นใครตกอยู่ในความทุกข์ไม่มีที่พึ่งก็อดอยู่ไม่ได้ที่ต้องคิดช่วยกรุณานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีในจิต วิธีอบรมคือ ระวังใจไม่ให้คิดเบียดเบียนใคร และหัดใจให้คิดว่าเมื่อตนเองมีทุกข์ต้องการความช่วยเหลือฉันใด ผู้อื่นสัตว์อื่นก็ฉันนั้นแล้วก็หัดใจไม่หนึ่งดูดยให้ชวนช่วยให้ปล่อยทุกข์ของผู้อื่นตามความสามารถ หรือตามที่ควรจะทำได้หัดแผ่จิตใจที่กรุณาออกไปให้แก่คนและสัตว์ทั้งหลายโดยเจาะจง หรือโดยไม่เจาะจงทั่วไปด้วยความคิดว่า “จงพ้นความทุกข์เดือดร้อน” ภาวะของจิตใจที่ต้องการความช่วยเหลือในเมื่อมีทุกข์ยอมมีอยู่เป็นสามัญธรรมดา แต่ยังไม่เจือด้วยวิหิงสา คือ ความคิดเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่น เพื่อให้ตนพ้นทุกข์และยังความโศกโศกโศกเมื่อใดเห็นทุกข์ของคนที่เป็นที่รักเพราะเป็นภาวะของจิตที่คับแคบต้องการให้ตนเองและคนผู้เป็นที่รักของตนพ้นทุกข์เท่านั้น

^{๑๖๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

^{๑๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๑๖๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, หน้า ๗๖-๗๘.

^{๑๖๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระในบาน, หน้า ๘-๙.

พระพุทธเจ้าทรงสอนได้ปฏิบัติอบรมปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็นธรรมขึ้นมิให้คับแคบ เฉพาะตนและผู้ที่ยึดรักหรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่มีจำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากวิหิงสาความเบียดเบียนและให้ความสงบโศกโศมนัสในเพราะทุกข์ของคนที่เป็นที่รักด้วย เพราะวาทิงสาเป็นศัตรูที่ทางของกรุณา สอนความโศกโศมนัสเป็นศัตรูที่ไกลของกรุณา จึงมีพุทธภาษิตตรัสสอนไว้ให้ยกตนเป็นพยานหรือเป็นอุปมาเช่นเดียวกับ ในขอเมตตาและให้ยกคนตกยากเป็นอุปมาว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยความกรุณาเหมือนอย่างเห็นคนตกยากมีความลำบากก็เกิดความกรุณาขึ้นฉะนั้น” ^{๑๖๗}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวไว้ว่ากรุณา หมายถึง ความสงสารคืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้น จากความทุกข์โศกโศมนัสที่จะปลดปล่อยความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง^{๑๖๘}

แก้ว ขิตตะขบ กล่าวไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์คำว่า “กรุณา” หมายถึงความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ไต่ถามปรารภนาเพื่อจะปลดปล่อยความทุกข์ร้อนของเขาหรือความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ความโศกโศมนัสในอันที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์^{๑๖๙}

วรญา ทองอุ่น กล่าวไว้ว่า กรุณา มีความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึงพฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์ร้อนตกทุกข์ได้ยากก็รู้สึกสงสารห่วงใยไปตาม เมื่อเห็นเขามีความทุกข์ กรุณาธรรมเป็นเครื่องปราบจิตใจไม่ให้คิดเบียดเบียนคนอื่นให้ได้รับความลำบากในการกระทำการ กิจกรรมต่างๆ ย่อมมีความลำบากทั้งกายและใจ มีความเห็นใจหาวิธีไม่ให้เกิดความลำบากแก่ผู้ทำงานด้วยการอำนวยความสะดวก สนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้เต็มกำลังในการทำงาน^{๑๗๐}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักกรุณา คือ ผู้บังคับบัญชาควรมีความกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการให้ความช่วยเหลือแบ่งปันน้ำใจ คือ สงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุ กำลังกายและกำลังใจ รวมถึงการจัดสรรสวัสดิการและผลประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา

^{๑๖๗} สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, **รวมธรรมะ**, หน้า ๑๙๕-๒๐๔.

^{๑๖๘} บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, หน้า ๑๗๓.

^{๑๖๙} แก้ว ขิตตะขบ, **รวมวิชาการธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖)**, หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๗๐} วรญา ทองอุ่น, **มนุษย์สัมพันธ์ในองคการ**, หน้า ๒๑๐-๒๑๒.

๓.๔.๓ การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักมูทิตา

การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักมูทิตา ในพระไตรปิฎกไดกลาวไวว่า มูทิตา ความพลอยยินดี เมื่อภิกษุหรือประชาชนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานก็รู้สึกชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของเขาเหล่านั้น^{๑๗๑} ฉะนั้น คำว่า มูทิตา^{๑๗๒} หมายถึง ความพลอยยินดี ชื่นใจ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีมีความสุข และเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ความยินดีพอใจในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้รับความสุขความเจริญ หรือผู้ที่เขามีความสุขความเจริญอยู่แล้ว ซึ่งตรงข้ามกับความริษยา ให้พิจารณาถึงสุขสมบัติและคุณสมบัติ ทั้งในระดับโลกียสมบัติและ โลกุตตรสมบัติ ตนไม่ประสงค์จะพลัดพรากจากสุขสมบัติและคุณสมบัตินั้นเพียงใด และปรารถนาที่จะให้เจริญรุ่งเรืองในสุขสมบัติและคุณสมบัติ ตั้งแต่โลกียสมบัติไปจนถึงโลกุตตรสมบัติยิ่งๆ ขึ้นไป จนตราบเท่าบรรลุมรรค ผล นิพพาน เพียงใด ก็ตั้งความปรารถนานั้น แม้มูทิตาจิตไปยังสรรพสัตว์อื่นทั้งหลาย จงดำรงอยู่ในสุขสมบัติและคุณสมบัตินั้น อย่าได้พลัดพรากจากสุขสมบัติและคุณสมบัตินั้น และขอจงให้มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป จากโลกียสมบัติไปจนถึงโลกุตตรสมบัติ^{๑๗๓} ดังเช่นที่ตนเองปรารถนาเช่นเดียวกันด้วยกันหมดทั้งสิ้น

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกล่าวไวว่า มูทิตา มีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง มีความชื่นบานในเวลาที่ได้รับความคิดเห็นเมื่อเขามีความสุขความเจริญด้วยความรู้ความสามารถ เจริญด้วยลาภ ยศและชื่อเสียง พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม มูทิตาธรรมเมื่ออยู่ในดวงจิตของผู้ใดผู้นั้นย่อมปราบปรามซึ่งความริษยาอิจฉาตารอนในคุณงามความดีของผู้อื่นได้รับความดีดอรนทนม ไตรารอน ขุนเคือง หงุดหงิดงุนงง ความอิจฉาริษยาเป็นโทษทำลายความสามัคคีความเจริญของหมู่คณะ เมื่อเกิดขึ้นย่อมชักนำจิตให้วิปริตไปต่างๆ นานาคิดแต่อุบายในการทำลายยุยงให้เสียหายแผ่เหวี่ยงความไม่เป็นจริง มีแต่มูทิตาธรรมที่ปราบปรามความอิจฉาริษยาของคนในสังคมในองค์กรใดเมื่อมีมูทิตา ย่อมได้รับความนิยมนับถือจึงเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีในใจของบุคคลกรในหน่วยงานทุกหน่วยงาน^{๑๗๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ไดกลาวไวว่า มูทิตาคือความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดี มีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงกปรคด้วยอาการชื่นเบิกบานอยู่เสมอตอสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป^{๑๗๕}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ไดกลาวไวว่า มูทิตาคือ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข นักบริหารต้องมีความรัก นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนา

^{๑๗๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๗๒} ขุ.เถร.อ. (บาลี) ๒/๓๘๖/๔๘.

^{๑๗๓} สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๒๕๗/๓๖๓.

^{๑๗๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, หน้า ๕๒.

^{๑๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

ความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาหาบารมีเขาไม่กีดกันใคร แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่และพลอยชื่นชมยินดีใน ความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจ^{๑๗๖}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ไฉไลลาวไฉว มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทอดูเห็นคนที่เขาได้ดีกว่าตัวไม่ได้ดูใดจากการไปแสดงไมตรีจิต ตอบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ตอ้งบังคับใจ^{๑๗๗}

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ไฉไลถึงมุทิตา คือ ภาวะของจิตที่บันเทิงยินดีในเมื่อผู้อื่นได้รับความสุขความเจริญด้วยสมบัติต่างๆ ปราศจากความริษยาเห็นใครพรั่งพร้อมด้วยสมบัติก็พลอยมีมุทิตาด้วยดีด้วยความยินดี ไม่ยินดีด้วยเหตุที่ริษยาเสียใดมุทิตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธอบรม คือระวังใจมิให้ริษยาในเมื่อได้เห็นใครพรั่งพร้อมด้วยสมบัติต่างๆ ของผู้อื่น เมื่อความริษยาเกิดขึ้นก็พยายามระวังเสีย หัดคิดว่าตนเองมีความยินดีเมื่อใดสมบัติที่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อคนอื่นเขาได้จึงไปริษยาเขาควรจะพลอยยินดีกับเขาพิจารณาให้เห็นโทษของความริษยาเห็นว่า “อริ โลกนาสิกา ความริษยาเป็นเหตุทำลายโลก” เมื่อทำมุทิตาจิตใจเกิดขึ้นได้ก็หัด แผลงน้อมออกไปแก่คนสัตว์อื่นโดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไปด้วยความคิดว่าจงอย่าวิบัติจากสิ่งที่ได้แล้วฉะนั้นภาวะของจิตที่ยินดีในเวลาใดสมบัติต่างๆ ย่อมมีอยู่ในเมื่อตนหรือคนเป็นที่รักได้ สมบัติที่ตนได้ก็ยังมีสมนัสเจือตันทา

พระพุทธเจ้าทรงสอนได้ปฏิบัติอบรมปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็นธรรมขึ้น คือให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มีให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ตนรักหรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่มีจำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากสมนัสที่เจือด้วยกิเลสตัณหาด้วย เพราะวาริษยาเป็นศัตรูที่หางของมุทิตา สอนความสมนัสเป็นศัตรูที่ไกลของมุทิตา ฉะนั้นก็พึงยกตนขึ้นเป็นพยานหรือเป็นอุปมาเช่นเดียวกับในสองข้อข้างตน และให้ยกบุคคลผู้เป็นที่รักขึ้นเป็นพยานหรือเป็นอุปมาดังพุทธภาษิตตรัสสอนไว้ “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยมุทิตาเหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้เป็นที่รักเป็นที่พอใจก็บันเทิงยินดีนั้น”^{๑๗๘}

บุญมี แทนแหว ไฉไลลาวไฉว มุทิตา หมายถึง ความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีจิตใจแจ่มใสเบิกบาน เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จงอกงามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีปรีดาปราโมทย์บันเทิงใจด้วย^{๑๗๙}

^{๑๗๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, หน้า ๗๖-๗๘.

^{๑๗๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระในบาน, หน้า ๘-๙.

^{๑๗๘} สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, รวมธรรมะ, หน้า ๑๕๕-๒๐๔.

^{๑๗๙} บุญมี แทนแหว, จริยศาสตร์, หน้า ๑๗๓.

แกว ชิตตะขบ ไตกลาวไวว่า มุทิตาความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีคำว่า “มุทิตา” หมายถึง ความชื่นบานใดแก่ความพลอยยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใส บันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วย เมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป^{๑๘๐}

วราญา ทองอุณ ไตกลาวไวว่า มุทิตา มีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง มีความชื่นบานใน เวลาที่ผู้อื่นได้รับความดีเมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถ เจริญด้วยลาภ ยศและชื่อเสียง พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม มุทิตาธรรมเมื่ออยู่ในดวงจิตของผู้ใด ผู้นั้นย่อมปราบปรามซึ่ง ความริษยาอิจฉาตารอนในคุณงามความดีของผู้อื่นได้รับความดี อุดรตนไม่ใคร่รอน ขุนเคือง หงุดหงิดงุนงง ความอิจฉาริษยาเป็นโทษทำลายความสามัคคี ความเจริญของหมู่คณะเมื่อเกิดขึ้น ย่อมชักนำจิตให้วิปริตไปต่างๆ นานาคิดแต่อุบายในการทำลายยุ้งให้เสียหายแมเหตุแห่งความไม่ เป็นจริง มีแต่มุทิตาธรรมที่ปราบปรามความอิจฉาริษยาของคนในสังคมในองคการใดเมื่อมีมุทิตาย่อม ได้รับความนิยมนับถือจึงเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังใหม่ในใจของบุคคลกรในหน่วยงานทุกหน่วย งาน^{๑๘๑}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวการบริหารงานตาม หลักมุทิตา โดยผู้บังคับบัญชาควรสนับสนุนและแสดงออกถึงความยินดีเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชา (รวมถึง ครอบครัว) มีความสุข หรือมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัว รวมถึงการเชิดชู ด้วยรางวัลและแบ่งปันด้วยน้ำใจ

๓.๔.๔ การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักอุเบกขา

การบริหารงานด้านกิจการพลเรือนตามหลักอุเบกขา ในพระไตรปิฎกไตกลาวไวว่า อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญากล่าวคือ มีจิตเรียบ ตรงเที่ยงธรรมดุจตราขังไม่เอนเอียงด้วยรัก และชังไม่เข้าเติมเมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์ พิจารณาเห็น การกระทำของเขาเหล่านั้นตามหลักแห่ง กรรม คือการกระทำของเขาเองว่า เขาเป็นผู้กระทำขึ้น อัน ควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแกเหตุอันตนประกอบ^{๑๘๒} ฉะนั้น คำว่า อุเบกขา^{๑๘๓} จึงหมายถึง ความ วางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม ดุจตราขัง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นถึงสภาวะที่สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นไปตามกรรมของ

^{๑๘๐} แกว ชิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๘๑} วราญา ทองอุณ, มนุษยสัมพันธ์ในองคการ, หน้า ๒๑๐-๒๑๒.

^{๑๘๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๘๓} ชุ.เถร.อ. (บาลี) ๒/๓๘๖/๙๘.

ตน^{๑๘๔} เมื่อตั้งความปรารถนา แม่เมตตา กรุณา และมุทิตา อันได้แก่ ความปรารถนาที่จะให้ทั้งตนเอง และผู้อื่นเป็นสุข และอย่าได้พลัดพรากจากความสุขนั้น ขอจงปราศจากทุกข์ โศก และโรคร้าย และขอ จงรักษาตนให้พ้นทุกข์ภัยทั้งหลายแล้ว ก็พิจารณาต่อไปอีกว่า

สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างก็มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มี กรรมเป็นที่พึ่งที่อาศัย ผู้ประกอบกรรมอันใดไว้ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ย่อมต้องได้รับผล กรรมนั้น^{๑๘๕} เมื่อพิจารณาเห็นความจริงตามกฎแห่งกรรมดังนี้แล้ว จิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา และมุทิตา แต่ยังคงกระเพื่อมฟุ้งอยู่ ด้วยความรู้สึกลังสารถผู้อื่นหรือสัตว์อื่นที่กำลังได้รับความทุกข์ เดือดร้อนอยู่ ซึ่งตนหมดหนทางที่จะช่วยเหลือได้อีกต่อไปแล้วก็ดี หรือความกระเพื่อมฟุ้งเพราะความ ยินดีอย่างมากที่เห็นผู้อื่นได้ดีมีสุขก็ดี จะค่อยๆ ระบายลงด้วยปัญญาหยั่งรู้ในกฎแห่งกรรมตามธรรมชาติ จิตใจก็จะมัธยัสถ์ เป็นกลาง วางเฉย ไม่ยินดียินร้ายในความทุกข์และความสุข ของทั้งตนเองและผู้อื่น นี่เรียกว่าการเจริญอุเบกขาพรหมวิหาร^{๑๘๖}

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกล่าวไว้ว่า อุเบกขา มีการวางตนเป็นกลาง มีความวางเฉย ไม่เสียใจ ไม่ดีใจ เมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมี เมตตา กรุณา และมุทิตา จิตใดอุเบกขาธรรมเป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ผู้นำ หัวหน้างาน ที่ปกครอง พนักงาน เจาหนาที่ หมูคณะที่ต้องประพฤติดอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีผู้ประพฤติอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีผู้ ประพฤติก็ต้องขมยกลงของสรรพสิ่ง คุณงามความดีของเขา แต่เมื่อมีผู้ประพฤติไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิ ลงโทษตามกรณีของความผิดไม่ ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆ นี่คือ พฤติกรรมการมี อุเบกขาธรรมพรหมวิหารทั้ง ๔ ประการดังกล่าวมานี้ ผู้มีเมตตาธรรมควรเจริญในเวลาปกติยอม ทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัยมีความรักความสนิทสนมกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันผู้มีกรุณาธรรมควรเจริญในเวลาที่คุณอื่นได้รับความทุกข์ความเดือด รอน ผู้มีกรุณาธรรมยอมนำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรต่อกัน ไม่หนีเอาตัวรอดความเดือด รอน ความทุกข์ยากของผู้อื่นรวมงาน ผู้อยู่ในสังคมองค์การจะบรรเทาเบาบางลงอยู่ด้วยความมีน้ำใจ ผูกพันกันอย่างเป็นแบบแผน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีมุทิตาธรรมควรเจริญในเวลาที่คุณอื่นได้รับความชอบที่เขากระทำคุณงามความดีผู้มีมุทิตาธรรมยอมนำมาซึ่งความโสมนัส ประทับใจยินดี ยินดี สามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำมาซึ่งความสุขใจ สบายใจอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวมิตร สัมพันธจิตสนิทใจ ผู้มีอุเบกขาธรรมควรเจริญในเวลาที่คุณอื่นถึงความวิบัติที่ไม่อาจช่วยเหลือ ได้ยึดถือดังคำสอนในพระไตรปิฎก ว่า “กัมมุนา วัตตติ โลโก” สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมนั่นคือ ตั้ง สติ ทำความเข้าใจว่า คนทุกคนมีกรรมเป็นของตน ถ้าทำความดีก็จะได้ผลตอบแทนถ้าทำกรรมชั่ว

๑๘๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๒/๑๙๔.

๑๘๕ ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๗๒/๖๖๐.

๑๘๖ อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๖๒/๘๓.

ก็ได้รับผลชั่วตอบแทนไม่มีทางหนีหนีกรรมตนพ่นกรรมติดตามตนไปเหมือนล่อหมุนไปตามรอยเท้าโค หรือเวลาที่เขามีความสุขไขว่ลอยแล้วไม่จำเป็นต้องช่วยเหลืออีกเป็นตน^{๑๘๗}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า อุเบกขาคือความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจ มองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ^{๑๘๘}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า อุเบกขาคือความรู้สึกวางเฉย เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเขาข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ขอสำคัญคือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนรวมงานทุกคนนักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันเพื่อนร่วมงานไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้นเรียกว่า “อัญญาอุเบกขา” คือวางเฉยเพราะโง่งซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ดี^{๑๘๙}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวไว้ว่า อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทักถมซ้ำเติม และเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาดเป็นตน^{๑๙๐}

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ตรัสถึงอุเบกขา คือ ภาวะของจิตที่มีอาการเป็นกลางเห็นเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลายในคราวสองคือ ในคราวประสบสมบัติและในคราวประสบวิบัติก็ไม่ยินดียินร้าย มองเห็นว่าทุกๆ คน มีกรรมที่ทำไว้เป็นของของตน จะมีสุขจะพนจากทุกข์จะไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ก็เพราะกรรมจึงวางเฉยได้คือวาง ได้แก่ไม่ยึดถือไว้วางลงได้เฉยคือไม่จัดแจงวุ่นวาย ปล่อยให้เป็นไปตามกรรม หรือตามกำหนดของกรรม อุเบกขานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อสุดท้ายที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรม คือ ระมัดระวังใจไม่ให้ขึ้นลงด้วยความยินดียินร้ายทั้งในคราวประสบ สมบัติทั้งในคราวประสบวิบัติเมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามระงับใจหัดคิดถึงกรรมและ ผลของกรรมหัดคิดวางลงไปให้แก่กรรม เหมือนอย่างให้กรรมรับผิดชอบเอาไปเสีย เมื่อทำจิตให้อุเบกขาได้ก็หัดแผ่จิตเจตนาออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยความคิดว่า “ทุกสัตว์บุคคลมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทรับผลกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรม เป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่อาศัย ทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วก็ต้องรับผิดชอบกรรมนั้น” ภาวะจิตเป็นอุเบกขานี้ย่อมมีอยู่เป็นสามัญธรรมดาในเวลาปกติยังไม่มียะไรมาทำให้เกิด ความยินดียินร้ายแต่ยังเจือด้วยความไม่รู้ (อัญญา) และจะเปลี่ยนไปเป็นความยินดียินร้ายขึ้นได้ง่าย

^{๑๘๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, หน้า ๕๒.

^{๑๘๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๑๘๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๗๖-๗๘.

^{๑๙๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระในบาน, หน้า ๘-๙.

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็นธรรมมากขึ้น คือให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ ที่เกื้อกูลขวางออกไป มิใช่ในเวลาที่ไม่มีความอะไรมากระทบจิตเท่านั้น แม้มีเรื่องมากระทบจิตใจให้ยินดียินร้ายก็จะระงับได้ทำให้สงบเป็นอุเบกขาได้ด้วยความรู้(ญาณ) เพราะความยินดี (ราคะ) และความยินร้าย (ปฏิฆะ) เป็นศัตรูที่ทางของอุเบกขา สอนอุเบกขาด้วยความไม่รู้ (อัญญาอุเบกขา) เป็นศัตรูที่อยู่ไกลของอุเบกขา ฉะนั้น พึงยกตนขึ้นเป็นพยานหรืออุปมาดังเช่นว่า ตนไม่ชอบให้ใครอื่นเพ่งเล็งชอบใจอยากได้อะไรของตนและไม่ชอบให้ใครอื่นหมายมั่นปองร้ายฉันใด ตนก็ไม่ควรไปคิดยินดียินร้ายดังนั้นแก่คนอื่น ควรจะมีใจมัธยัสถ์คือ กลางเป็นฉันนั้นและไทยกบุคคลเป็นกลางๆ ขึ้นเป็นอุปมาดังพระพุทธศาสนสุภาษิตว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยอุเบกขา เหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้มีใจเป็นที่ชอบใจ มิใช่เป็นที่ไม่ชอบใจ ก็มีอุเบกขา ฉะนั้น” พรหมวิหาร ๔ ประการนี้ผู้ปฏิบัติควรยึดปฏิบัติโดยเริ่มแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลายคือเมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อผู้อื่นจากนั้นเมื่อใดเห็นหรือได้ยินหรือใดคิด ว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้คือกรุณา ซึ่งมีการช่วยบำบัดทุกข์จากนั้น ครั้นใดเห็นมีสุขไม่มีทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจคือมุทิตาซึ่งมีการพลอยยินดีและเพราะไม่มีกิจที่ ควรจะทำต่อไปนั้นอุเบกขา คือ อยู่เฉยๆ คืออุเบกขาซึ่งมีการมัธยัสถ์เป็นกลาง ผู้บริหารหรือ ผู้ปกครองควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารกับครู หรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่รวมกันอย่างมีความสุข หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรม ประการหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้ใหญ่ควรยึดปฏิบัติในการปกครองคน^{๑๔๑}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวไว้ว่า อุเบกขา หมายถึง ความมีใจเป็นกลางคือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงแน่วแน่ เพียงตรงจุดตรงซึ้ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุผลที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม^{๑๔๒}

แก้ว ชิตตะขบ กล่าวไว้ว่า อุเบกขาความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึงความวางเฉยได้กว้างตนเป็นกลาง ในเมื่อจะแผ่เมตตาไปในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจรเป็นตน หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้อยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญาคือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมตรงซึ้ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ

^{๑๔๑} สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี, **รวมธรรมะ**, หน้า ๑๕๕-๒๐๔.

^{๑๔๒} บุญมี แทนแก้ว,**จริยศาสตร์**, หน้า ๑๗๓.

เพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน^{๑๙๓}

วรญา ทองอุณ กลาวไวว่า อุเบกขา มีการวางตนเป็นกลาง มีความวางเฉยไม่เสียใจไม่ดีใจเมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตากรุณา และมุทิตาจิตได้อุเบกขาธรรมเป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ผู้นำ หัวหน้างานที่ปกครองพนักงาน เจาหน้าที่หมูคณะ ที่ต้องประพฤติอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีผู้ประพฤติอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีผู้ประพฤติก็ ต้องขมยกองสรเสริญคุณงามความดีของเขาแต่เมื่อมีผู้ประพฤติไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิลงโทษตาม กรณียของความผิดไม่ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆ นี่คือนิพพานการมีอุเบกขาธรรม^{๑๙๔}

ดังนั้น กองพันทหารสื่อสารที่ ๑๐๑ กรมทหารสื่อสารที่ ๑ ควรมีแนวทางการบริหารงานตามหลักอุเบกขา คือ ผู้บังคับบัญชาควรมีความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการช่วยเหลือให้พ้นทุกข์หรือมีความสุขในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ด้วยความยุติธรรม ไม่ลำเอียงหรืออคติต่อผู้ใดผู้หนึ่ง เพราะรัก ไม่ชอบ และกลัว

^{๑๙๓} แก้ว ชิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๙๔} วรญา ทองอุณ, มนุษย์สัมพันธ์ในองคการ, หน้า ๒๑๐-๒๑๒.